Motion

1981/82: 2547

Olof Palme m. fl.

Förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1982/83, m. m. (kompletteringsproposition) (prop. 1981/82: 150)

DEN EKONOMISKA POLITIKEN

Innehållsförteckning

1. Sammanfattning 2

2. Den borgerliga regeringens politik 4
Sex år av borgerlig politik 4
Avstämning av 1980 års långtidsutredning (LU 80) 6
Reviderad finansplan 1982 9
Regeringens arbetsmarknadspolitik 10
Regeringens "utbudspolitik": virkesförsörjningen och energiinvesteringarna 12
De borgerliga regeringarnas "sparpolitik" 14
Utsikterna för 1982 och 1983 16

3. Socialdemokraternas ekonomiska politik 19
Den socialdemokratiska synen på den ekonomiska politiken 19
Riktlinjer för den ekonomiska politiken 20
Socialdemokraternas arbetsmarknadspolitik 21
Socialdemokraternas investeringsprogram 25
Tillvaratagande av våra resurser 30
Rättvis fördelningspolitik 30
Kamp mot inflationen 32

4. Budgetpolitiken 35
Den borgerliga budgetpolitiken 35
Riktlinjer för budgetpolitiken 36
Det socialdemokratiska budgetalternativet 45

5. Hemställan 47

1. Sammanfattning

Under de sex år som gått sedan det borgerliga maktövertagandet 1976 har de ekonomiska problemen och obalanserna fördjupats i den svenska ekonomin. En viktig förklaring är givetvis den svaga ekonomiska utvecklingen internationellt sett och de kriser som bl. a. oljeprishöjningen skapat i svensk industri. Men utvecklingen i Sverige har varit sämre än i övriga i-länder. Den ekonomiska politik de borgerliga regeringarna fört har inte bara misslyckats med att motverka effekterna av de utifrån kommande störningarna. Deras politik har fördjupat och förvärrat Sveriges ekonomiska problem. Denna har lett till låg tillväxt, hög inflation, rekordarbetslöshet och sjunkande investeringar. De offentliga finanserna har underminerats och bytesbalansen trendmässigt försämrats.

En allvarlig vändning i den borgerliga politiken under de senaste två åren består i att man accepterar att arbetslösheten stiger. På arbetsmarknadspolitikens område har regeringen skurit ned AMS anslagskrav så att den reala ambitionsnivån inom arbetsmarknadspolitiken sänks, samtidigt som arbetsmarknadsläget försämras. Den åtstramningspolitik som förts sedan 1980 har dessutom lett till en ytterligare nedgång i det produktiva sparandet, till att tillväxten reducerats utöver vad som hade följt av den internationella lågkonjunkturen och till ökade inkomst- och förmögenhetsklyftor.

När det gäller viktiga delmarknader som virkesförsörjningen och energiinvesteringarna står regeringen utan några konkreta förslag. Detta innebär att mycket betydande materiella resurser förblir outnyttjade.

Den "sparpolitik" regeringen har bedrivit har minskat det produktiva sparandet i den svenska ekonomin. Den har vidare slagit hårdast mot de svagare grupperna i samhället.

För 1982 och 1983 ställer regeringen helt sitt hopp till en expansion av den svenska exporten, till följd av ökad internationell tillväxt och förbättrad svensk konkurrenskraft. Man söker skapa intryck av att vi skulle vara "på rätt väg", precis som de borgerliga påstod före valet 1979. Därvid bortser regeringen från att de grundläggande obalanserna – de låga investeringarna, den ökade arbetslösheten och det strukturella underskottet i bytesbalansen – inte undgår någon förändring till det bättre. När det gäller den avgörande faktorn för att föra oss mot samhällsekonomisk balans – bekämpandet av inflationen – skapar regeringens politik risker för att läget allvarligt förvärras. Alla stora löntagarorganisationer varnar nu för att kommande avtalsrörelser blir utomordentligt svåra om förslaget om karensdagar genomförs.

Socialdemokraterna avvisar denna inriktning av den ekonomiska politiken. Vi föreslår i stället en politik för ökad tillväxt, höjd sysselsättning och rättvis fördelning. Denna politik bygger på en aktiv arbetsmarknadspolitik till dess att en allmänt ökad aktivitet i ekonomin kan skapa tillräcklig sysselsättning. Vidare upprepar vi vårt förslag från i januari om ett omfattande investeringsprogram för att motverka investeringsfallet och öka kapacitets-

utnyttjandet i ekonomin. Produktionsresurserna bör också utnyttjas bättre genom en politik för att öka virkesutbudet. Oljeberoendet bör minskas och effektiviteten i energianvändningen ökas genom investeringar i alternativa energikällor och energibesparande åtgärder.

Den uppbromsning i fråga om försämringen av statsfinanserna som regeringen nu räknar med är dessvärre främst en följd av inkomstförstärkningar av engångskaraktär. De statsfinansiella problemen kvarstår därför olösta.

En summering av de socialdemokratiska förslagen under vårriksdagen ger vid handen att budgetunderskottet för budgetåret 1982/83 skulle bli ca 1 miljard kronor lägre än enligt regeringens förslag och för budgetåret 1983/84 knappt 2,5 miljarder kronor lägre.

Socialdemokraterna gör fyra bestämda åtaganden på det sociala området som, i händelse av att det blir en socialdemokratisk regering i höst, förutsätts bli genomförda omedelbart.

- Vi avser att upphäva ett eventuellt riksdagsbeslut om att införa karensdagar i sjukförsäkringen.
- Vi avser att eliminera den urholkning som skett av arbetslöshetsersättningen.
- Vi avser att återställa värdesäkringen av pensionerna.
- Vi avser att återställa statsbidragsnivån till barnomsorgen.

I fråga om de övriga förslag som framförts gäller att vi inte kan binda oss för att dessa genomförs omedelbart. Samhällsekonomiska och statsfinansiella hänsyn måste vägas in i bedömningen.

Allmänt sett kommer budgetpolitiken under en följd av år att utmärkas av stark restriktivitet. Den hårda utgiftsgranskningen behöver kompletteras med en lika noggrann kontroll av inkomstsidan och av de inkomstbortfall som nu uppstår av en rad olika skäl. Budgetprocessen bör koncentreras så att det blir möjligt att vid ett och samma tillfälle prioritera mellan alla olika krav med budgetmässiga konsekvenser. Det blir nödvändigt att återupprätta normer och disciplin i den ekonomiska politiken.

De fördelningspolitiska aspekterna på olika ekonomisk-politiska åtgärder måste tillmätas större vikt med hänsyn till de ekonomiska perspektiven för de kommande åren. Detta kräver en höjd ambitionsnivå i fråga om de fördelningspolitiska studier som utförs.

Socialdemokraterna vill på en rad sätt bygga ut och effektivisera budgetprocessen. Särskilda anvisningar bör utfärdas för myndigheternas anslagsframställningar, översynsarbetet av myndigheterna bör byggas ut, indexeringar och andra typer av automatik bör på många områden mildras, det statliga kommittéväsendet bör ses över, statens betalningsrutiner bör effektiviseras och kontrollen av s. k. utombudgetära utgifter bör stärkas.

2. Den borgerliga regeringens politik

Sex år av borgerlig politik

I vår motion med anledning av årets finansplan belyste vi den ekonomiska utvecklingen i Sverige under de snart sex år som de borgerliga partierna, i växlande regeringskombinationer, haft ansvar för den ekonomiska politiken.

Tillväxten i den svenska ekonomin har under perioden efter 1976 varit lägre i Sverige än i övriga industriländer och lägre än i Sverige under perioden 1970–1976. Om vi hade haft samma tillväxt under perioden 1976–1982 som vi hade åren 1970–1976, dvs. 2,4% tillväxt per år i stället för 0,9%, skulle vår samlade produktion i dag varit 60 miljarder kronor högre.

På *arbetsmarknaden* har läget under de borgerliga åren försämrats. Antalet arbetslösa har nått rekordnivåer samtidigt som antalet personer utanför den reguljära arbetsmarknaden har ökat starkt.

Inflationen i Sverige har varit högre under de borgerliga åren jämfört med såväl åren 1970–1976 som penningvärdeförsämringen i övriga i-länder under åren efter 1976.

Fördelningen av välfärden har blivit ojämnare under de borgerliga åren. Gigantiska belopp har förts över från sparare till låntagare. Förmögenheter i inflationssäkra tillgångar har stigit kraftigt i värde, samtidigt som reallönerna sjunkit.

Den *regionala balansen* har försämrats. Skogslänens andel av industrisysselsättningen har minskat. Det allmänt försvagade arbetsmarknadsläget i riket har slagit särskilt hårt i de svagare regionerna.

Statsbudgeten har i snabb takt underminerats under de borgerliga åren och uppvisar nu alltmer gigantiska underskott. Detta speglar i sin tur den trendmässiga finansiella försvagningen av den offentliga sektorn.

Investeringarna inom industrin beräknas i år bli 35% lägre än 1976. Denna svaga utveckling av vår produktionsbas kommer att försvåra uppnåendet av balans i utrikesbetalningarna.

Den svaga investeringsutvecklingen är desto allvarligare som *underskottet* i bytesbalansen under de borgerliga åren visat en trendmässig försämring.

Den svaga investeringsutvecklingen i kombination med det ökande bytesbalansunderskottet innebär att *sparkvoten* i den svenska ekonomin reduceras, dvs. den andel av våra löpande inkomster som vi avsätter för att trygga en tillfredsställande inkomstutveckling i framtiden har minskat. Under de socialdemokratiska åren låg denna sparkvot på ca 15% av nationalinkomsten. Under de borgerliga åren har den sjunkit först till drygt 7% och under de senaste två åren av s. k. sparpolitik till 5%. Denna utveckling innebär ett direkt hot mot vår framtida välfärdsutveckling.

Det är i ljuset av den ökande arbetslösheten och de växande samhällsekonomiska obalanserna som regeringens reviderade finansplan måste bedömas.

Vi konstaterade att orsakerna till den negativa utvecklingen av den sven-

ska ekonomin i allt väsentligt står att finna i de borgerliga regeringarnas misslyckade ekonomiska politik. Visserligen har den internationella utvecklingen sedan mitten av 1970-talet varit mycket svagare än tidigare under efterkrigstiden. Men detta förklarar inte varför den svenska produktionsutvecklingen varit svagare och inflationen varit snabbare än i övriga industriländer.

I stället för att motverka konjunktursvängningarna, har de borgerliga regeringarnas *stabiliseringspolitik* förvärrat dessa svängningar. Följden av detta har blivit en ökad inflation och därmed ökad arbetslöshet.

Den *resursanvändning* som den borgerliga politiken lett till har inneburit att mycket stora finansiella resurser satts in i krisföretag och krisbranscher, utan att svensk ekonomi i någon större utsträckning tillförts ny, ekonomisk livsduglig produktionskapacitet. En otillräcklig andel av inkomsterna har avsatts till investeringar och förbättring av bytesbalansen.

De sociala och ekonomiska kostnaderna för den anpassning av produktionsstrukturen som den internationella utvecklingen gjort nödvändig har i orimligt stor utsträckning fallit på arbetstagarna. Kapitalägarna har däremot i regel hållits skadeslösa.

Fördelningspolitiken under de borgerliga åren har lett till ökade klyftor mellan olika grupper i samhället. Politiken har varit inriktad på konfrontation med löntagarna, i stället för att söka lösa landets problem genom konstruktivt samarbete.

Den misslyckade stabiliseringspolitiken har man sökt skyla över genom att skylla svårigheterna på en förment drastisk försämring av "arbetsmarknadens funktionssätt". Med denna illa underbyggda tes som redskap har regeringen angripit sådana viktiga inslag i den sociala tryggheten som lagen om anställningsskydd. Samma motivering används även i samband med förslaget om återinförande av karensdagarna. Nedskärningarna av de arbetsmarknadspolitiska ambitionerna, som ligger bakom den nuvarande rekordarbetslösheten, söker man likaså rättfärdiga som ett sätt att förbättra "arbetsmarknadens funktionssätt".

Den borgerliga fördelningspolitiken har även i en rad andra avseenden fördjupat klyftorna i samhället. De olika sociala nedskärningarna har slagit hårdast på de grupper som har de lägsta inkomsterna. För de egna grupperna har man däremot ordnat stora favörer: för förmögna aktieägare har det starkt skattesubventionerade skattesparandet inneburit stora förmögenhetsökningar, för skogsägarna har den ena skattefavören beslutats efter den andra, samtidigt som avverkningen sjunkit och landet tvingats att öka importen av virke för att tillgodose industrins behov.

En avgörande orsak till att de stora obalanserna i samhällsekonomin har uppstått är den *budgetpolitik* som de borgerliga partierna fört. Denna har inneburit att man ökat statsutgifterna i snabbare takt än under perioden 1970–1976, samtidigt som statsinkomsterna tillåtits minska i reala termer.

Denna budgetpolitik är en logisk konsekvens av den starkt överbudsbeto-

nade ekonomiska politik som de borgerliga partierna stod för i oppositionsställning. Man lovade å ena sidan en rad ökningar av de statliga utgifterna utöver vad socialdemokraterna stod för, å andra sidan förespeglade man väljarna sänkta skatter. Denna överbudspolitik får nu folkhushållet i stort, och de svagare grupperna i synnerhet, bära bördorna av.

Avstämningen av 1980 års långtidsutredning (LU 82)

Den nyligen offentliggjorda avstämningen av 1980 års långtidsutredning, som gjorts inom ekonomidepartementet, ger i allt väsentligt samma bild av hur allvarlig den strukturella försämringen av den svenska ekonomin varit under de borgerliga åren. Trots att utredningen utgår från samma allmänna ekonomisk-politiska filosofi som de borgerliga regeringarna baserat sin politik på, tvingas man konstatera att utvecklingen i avgörande avseenden varit otillfredsställande.

I LU 80 presenterades dels ett huvudalternativ, alternativ 1, som representerade en utvecklingsväg som skulle föra den svenska ekonomin mot samhällsekonomisk balans under åren 1979–1985, dels ett alternativ 2, som innebar att de samhällsekonomiska obalanserna skulle fördjupas. I LU 82 gör man jämförelser mellan LU 80:s två alternativ och utfallet under åren 1979–1981. I allt väsentligt har utfallet följt alternativ 2, det s. k. katastrofalternativet. Att utvecklingen har denna inriktning blir ännu mera uppenbart om man, med hjälp av regeringens egna prognoser, utvidgar utvärderingen till att omfatta även år 1982.

Tabell 1. LU 80:s två alternativ och utfallet 1979–1982

Årlig procentuell förändring

	1979–1982 enl. LU 80[1]		Utfall 1979–1982
	Alt. 1	Alt. 2	
BNP	2,5	1,3	0,7
Industriinvesteringar	8,0	–1,8	–1,1
Export, varor och tjänster	6,0	2,2	1,9
Privat konsumtion	0,6	1,5	–0,5
Offentlig konsumtion	0,9	2,7	1,8
Total konsumtion	0,7	1,9	0,3
Reallön	–0,6	0,5	–1,9

[1] Den totala procentuella förändring som skulle ha erhållits under åren 1979–1982 om utvecklingen under dessa år motsvarat den genomsnittliga årliga förändringen under åren 1979–1985 enligt LU 80:s resp. alternativ.

LU 80:s framskrivningar utgick från att ökad tillväxt och förbättrad samhällsekonomisk balans skulle uppnås genom exportledd expansion av produktionen. För att denna skulle bli möjlig erfordrades en mycket återhållsam konsumtionsutveckling och sjunkande reallöner. Detta skulle möjliggöra en sänkning av våra relativa exportpriser, varigenom det skulle bli möjligt att öka exporten av varor och tjänster i snabbare takt än vad världsmarknaden expanderade.

Av tabell 1 framgår att utvecklingen hitintills har inneburit att uppoffring-

arna i form av en återhållsam konsumtionsutveckling, och i ännu högre grad i form av minskade reallöner, har varit *större* än vad som krävdes i LU 80:s alternativ 1, det alternativ som skulle leda till balans.

Likväl har resultaten när det gäller tillväxt, export och investeringar varit klart sämre än t. o. m. i LU 80:s alternativ 2, katastrofalternativet.

När det gäller att förklara varför den faktiska utvecklingen under åren 1979–1982 blivit sämre än alternativ 2 i LU 80, hänvisas i LU 82 dels till den svaga internationella utvecklingen, dels till de strukturella svagheterna och trögheterna i den svenska ekonomin. Stort utrymme ägnas åt att diskutera den bristande anpassningen av vår industristruktur till den förändrade internationella efterfrågan. Den under de borgerliga åren starkt ökade subventioneringen av näringslivet lyfts fram som en förklaring till denna bristande strukturella anpassning. Viare ägnas de ökade budgetunderskotten och den offentliga sektorns ökande finansiella underskott omfattande utrymme. Slutligen återkommer den från LU 80 välkända teorin om den avtagande rörligheten på arbetsmarknaden som ett hinder för industriell expansion.

Den äger i och för sig sin riktighet att det sämre utfallet för exporten till en del förklaras av att den internationella ekonomin utvecklas svagare än vad som antogs i LU 80. Sveriges exportmarknader har således expanderat med 4,4% i stället för beräknade 5,4%. Samtidigt kan man konstatera att den del av exportutvecklingen som förklaras av vår egen konkurrenskraft, dvs. utvecklingen av våra marknadsandelar, förklarar en väsentlig del av den sämre exportutvecklingen.

Tabell 2. Tillväxten på Sveriges exportmarknader och Sveriges marknadsandelar 1979–1982

Årlig procentuell förändring

	Alt. 1	
	LU 80	Utfall
○ Marknadstillväxt	5,4	4,4
○ Relativprissänkning	−3,1	−0,4
○ Sveriges marknadsandelar	+1,3	−1,4
○ Export	6,8	2,9

Källa: LU 80, reviderad nationalbudget 1982 och OECD:s economic outlook 30 december 1981.

Hade de svenska företagen förmått återvinna marknadsandelar i den takt som i LU 80 ansågs vara möjligt, skulle vår export i dag ha varit bortåt 10% högre i volym än vad den är. Den ökade konkurrenskraften på exportmarknaderna hade motsvarats av en starkare ställning även på hemmamarknaden. Sammantaget skulle det varit möjligt att uppnå en högre tillväxt och ett lägre bytesbalansunderskott än vad som nu blivit fallet.

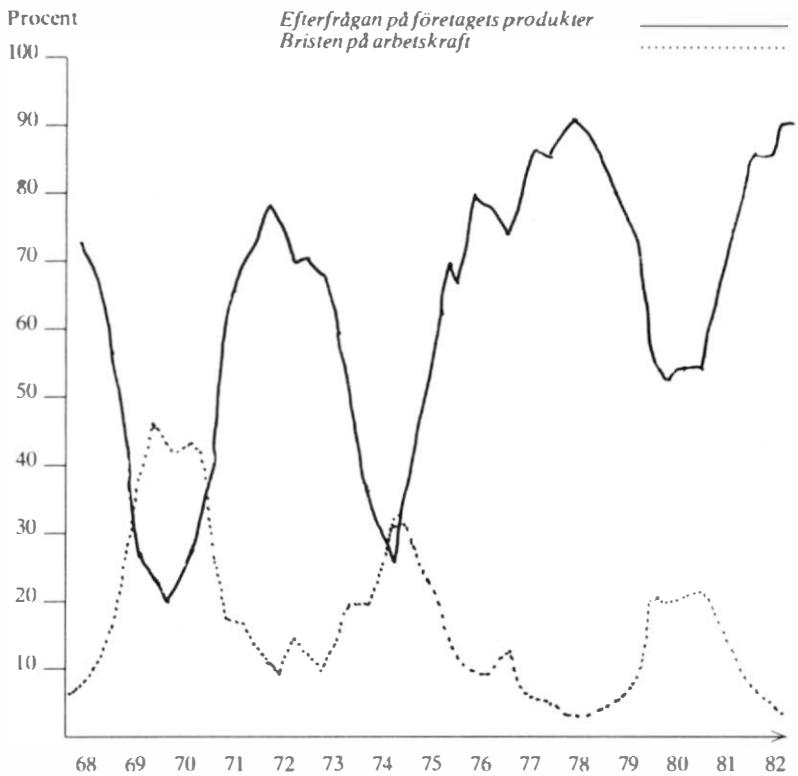
De olika strukturella trögheterna kan delvis förklara den svaga produktionsökningen, den sämre utvecklingen. Som påpekas i flera av socialdemokraternas motioner har den borgerliga näringspolitiken inte förmått styra in resurserna så att de bidragit till att öka vår ekonomiskt livskraftiga produk-

tionskapacitet. I andra avseenden är LU 82:s diskussion av statliga subventioner missvisande. Exempelvis inkluderar man subventionerna till bostadsbyggandet och boendet bland de subventioner som skulle ha hindrat en expansion av den konkurrensutsatta sektorn. Till stor del utgörs ju dessa subventioner av rena inkomstöverföringar (främst bostadsbidrag och räntesubventioner till boendet), vars syfte är att möjliggöra för de breda grupperna att efterfråga en god bostad. I och för sig kan det vara välmotiverat att diskutera i vilken utsträckning dessa transfereringar uppnår de uppsatta fördelningspolitiska målen. Någon sådan diskussion av den fördelningspolitiska effektiviteten hos dessa transfereringar sker dock ej i LU 82.

Att stödet till boendet däremot i större utsträckning skulle ha reducerat vår potentiella produktionskapacitet visas inte på något övertygande sätt. Snarare får denna kritik ses som en invändning mot de fördelningspolitiska ambitionerna bakom stödet till boendet.

Om man således kan och fortlöpande bör diskutera effektiviteten och inriktningen av samhällets stödpolitik, så lider LU 82:s tes om trögheterna på utbudssidan som förklaring till den sämre utvecklingen av en avgörande svaghet. Under den period som utvärderingen avser har nämligen företagen själva angivit efterfrågan, och inte några andra faktorer, som den faktor som begränsat produktionen (se diagram).

Diagram *Trång sektor enligt konjunkturbarometern*

Källa: Konjunkturinstitutet.

I motsats till utbudssidan ägnas efterfrågeutvecklingen och den ekonomiska politiken en utomordentligt blygsam plats i LU 82. Visserligen belyser man på olika sätt hur subventionsgraden i ekonomin har ökat och hur finanspolitiken under hela 1970-talet haft en expansiv verkan på efterfrågan. I fråga om finanspolitikens effekter på konjunktursvängningarna och därmed dess betydelse för inflationsutvecklingen nöjer man sig dock med följande konstaterande:

"Detta avspeglar en utveckling där finanspolitiken vissa år blivit för expansiv i den meningen att den drivit fram ett kapacitetsutnyttjande som verkat inflationsdrivande."

Men huvudförklaringen läggs likväl på den bristande strukturella anpassningen i ekonomin. Inget sägs därmed om vad effekterna kan tänkas vara av att, som fallet var 1979, stimulera ekonomin i en takt av nästan 4% av BNP, samtidigt som den internationella efterfrågan och lagerinvesteringarna vände uppåt.

Därmed förbigår LU 82 med tystnad den kanske viktigaste orsaken bakom den svaga utvecklingen i den svenska ekonomin: den höga inflationen under de borgerliga regeringarna, som har medfört försämrad konkurrenskraft för svensk industri på såväl export- som hemmamarknaderna.

Från den relativprisnivå som uppnåddes genom devalveringarna 1977, steg de svenska relativpriserna med mera än 5% under 1979 och 1980. Följden blev också att vi under dessa år tappade ca 6% av våra marknadsandelar i volym räknat. Hade vi bara kunnat hålla oförändrade relativpriser skulle vår export ha kunnat vara avsevärt högre i dag än vad den är.

Reviderad finansplan 1982

Det är mot bakgrund av de djupa balansbristerna i den svenska ekonomin, så som de beskrivits i de socialdemokratiska motionerna och nu även i allt väsentligt bekräftats av LU 82, som den borgerliga regeringens ekonomiska politik i reviderad finansplan bör bedömas. Denna politik bygger huvudsakligen på tre element: fjolårets devalvering, förhoppningar om att den inhemska inflationen skall avta och en fullständigt otillräcklig arbetsmarknadspolitik. I övrigt ger den reviderade finansplanen uttryck för samma åtstramningspolitik som numera förs i en rad västliga ekonomier.

Bakom denna politik ligger en ideologiskt motiverad motvilja mot att från statens sida påverka det ekonomiska skeendet. De ekonomiska problemen skall överlåtas till marknadskrafternas fria spel. Enligt denna syn är det faktum att investeringarna sjunker och arbetslösheten stiger inte skäl nog för statsmakterna att ingripa för att påverka utvecklingen. Denna politik, som förts sedan 1980 och som nu drivs vidare under 1982, har bidragit till att sänka kapacitetsutnyttjandet i den svenska ekonomin på ett sådant sätt att betydande välfärdsvärden gått till spillo. Allvarligast är givetvis att arbetslösheten tillåtits stiga till de nuvarande rekordnivåerna. Men den ekonomiska politiken har likaså lett till att näringslivets investeringar och i synnerhet industri-

investeringarna drabbats mycket hårt. I stället för att underlätta, försvårar en dylik utveckling den nödvändiga strukturomvandlingen.

Till bilden av den borgerliga ekonomiska politiken hör att man, trots mycket tal om behovet av ett mera flexibelt utbud i ekonomin, inget gör åt utbudet på för svensk produktion och bytesbalans avgörande delmarknader. Inom arbetsmarknadspolitiken skärs ambitionsnivån ned, vilket minskar arbetskraftens rörlighet och möjlighet att anpassa sig till förändringar i efterfrågan. På energipolitikens område har man underlåtit att stimulera de investeringar som krävs för att göra Sverige mindre olje- och energiberoende.

På skogspolitikens område vidtas inga åtgärder alls för att öka virkesutbudet, vilket betyder att landet i dess nuvarande obalans medvetet avstår från exportinkomster motsvarande mellan ½ och ⅓ av bytesbalansunderskottet.

I stället ger regeringen uttryck för en glättig syn på våra balansbrister genom att bl. a. uttrycka tillfredsställelse över att bytesbalansunderskottet reducerats, trots att detta till helt övervägande del förklaras av lågkonjunkturen. Eller som t. o. m. LU 82 konstaterar: "Trots den svaga exportutvecklingen har bytesbalanssituationen förbättrats något sedan 1980. Detta beror på en mycket kraftig nedgång i importen, som förklaras av en svag hemmamarknadsefterfrågan, sjunkande investeringar och en betydande lageravveckling främst på oljesidan. Detta innebär att man huvudsakligen måste betrakta förbättringen i bytesbalansunderskottet 1981 som en konjunkturell företeelse. Man kan knappast dra slutsatsen att vårt strukturella underskott minskat mellan 1980 och 1981." Under 1982 förväntas den inhemska efterfrågan inte öka jämfört med 1981. Samtidigt sjunker investeringarna ytterligare, varför den underliggande samhällsekonomiska obalansen i själva verket ytterligare fördjupas.

Regeringens arbetsmarknadspolitik

I ett och ett halvt år har de fackliga organisationerna, arbetsmarknadsmyndigheterna och socialdemokraterna krävt snabba och kraftfulla åtgärder för att förebygga en kommande arbetslöshetskris. I första hand har efterlysts en radikal omläggning av den ekonomiska politiken inriktad på att bryta nedgången i industriinvesteringarna och öka den ekonomiska aktiviteten för att stärka statsfinanserna och undvika en påtvingad nedrustning av de sociala trygghetssystemen. Vid upprepade tillfällen har man klargjort sambanden mellan å ena sidan stagnerande industriproduktion, fallande investeringar och minskad inhemsk efterfrågan och å andra sidan den ökande arbetslösheten. Varningssignalerna blev under vintern och våren 1981 allt tydligare. Kraven på åtgärder återupprepades från allt flera håll.

Eftersom den allmänna aktiviteten i ekonomin tilläts fortsätta att falla, fann sig arbetsmarknadsverket föranlåtet att gång på gång under tiden från november 1980 till oktober 1981 göra regeringen uppmärksam på lägets allvar. Likafullt valde regeringen att konsekvent pruta ned arbetsmarknads-

verkets krav på omedelbara insatser mot den öppna arbetslösheten. Det faktiska skeendet styrks av följande fakta.

- Under tiden 1980-11-28--1982-01-29 begärde AMS extra medel för beredskapsarbeten med totalt *6300 milj. kr.*
- Med anledning av dessa krav beviljade regeringen *1916 milj. kr.*

Resultatet av regeringens handlande kan nu avläsas i offentlig arbetslöshetsstatistik. Sålunda steg arbetslösheten under hösten 1981 och våren 1982 upp till rekordnivåer. Under första kvartalet 1982 uppgick antalet öppet arbetslösa till i genomsnitt 137000 personer eller 3.2% av arbetskraften. Detta är de högsta tal som noterats i modern arbetslöshetsstatistik. Samtidigt steg den dolda arbetslösheten snabbt. Den ofrivilliga deltiden ökade samtidigt som utbudet av arbetskraft snabbt försvagades – allt fler fann det lönlöst att söka efter arbete. Sambandet mellan regeringens arbetsmarknadspolitik och arbetslöshetens utveckling klargörs om man betänker att arbetslösheten vid inget tillfälle under vintern och våren hade behövt överstiga 100000 personer, om regeringen blott varit beredd till samma insatser som exempelvis vintern 1979.

Särskilt hårt har arbetslösheten slagit mot byggnadssektorn. Därför har AMS vid upprepade tillfällen vänt sig till regeringen med krav på åtgärder för att stimulera byggarbetsmarknaden. När framställningarna så småningom behandlats – i flera fall har AMS fått vänta i månader – har prutningarna varit mycket stora.

Totalt har AMS vid olika tillfällen begärt *7900 milj. kr*

Totalt har regeringen fram till tiden för kompletteringspropositionen medverkat till byggnadsinvesteringar på *800 milj. kr.*

I februari och april 1982 vände sig AMS ånyo till regeringen med krav på åtgärder. Bl. a. krävde man ytterligare ca 3000 milj. kr. till beredskapsarbeten och 4000 milj. kr. till offentligt byggande, som komplement till förslag om bl. a. åtgärder för att öka reparations- och ombyggnadsarbetena i bostadssektorn.

Med de förslag som nu framläggs i kompletteringspropositionen fortsätter regeringen på den inslagna vägen. I stället för att sätta in arbetsmarknadspolitiska åtgärder i full styrka så skär regeringen ned AMS krav.

Regeringen ger sålunda blott 1 100 milj. kr. till beredskapsarbeten och 600 milj. kr. till byggande. Man är bara beredd att avsätta ca en fjärdedel av de resurser som AMS ansett nödvändiga för att förhindra en ytterligare stegring av arbetslösheten.

Vad gäller beredskapsarbeten, så krävde AMS medel för 8 miljoner dagsverken för budgetåret 1982/83. Man gjorde samtidigt fullt klart att utan en sådan insats kan en ytterligare stegring av arbetslösheten under 1982/83 svårligen undvikas. Trots dessa klara besked från AMS föreslår regeringen

nu att insatserna skärs ned till 1 100 milj. kr. Detta betyder att anslaget bara räcker till 5,4 miljoner dagsverken 1982/83. Under det budgetår, 1981/82, som nu går mot sitt slut, har AMS fått pengar för 6,5 miljoner dagsverken. Vad regeringen kallar nya krafttag mot arbetslösheten är med andra ord en så kraftig prutning av AMS krav att en direkt nedskärning av antalet sysselsatta i beredskapsarbeten kommer att framtvingas, för såvitt inte ytterligare medel anvisas. Det är här fråga om en nedskärning från i genomsnitt 32 000 sysselsatta innevarande budgetår till ca 25 000 under 1982/83.

Lika flagranta är regeringens försummelser på byggnadsområdet. En rad byggen har legat startklara i månader och år. Under tiden har arbetslösheten i byggnadsverksamheten och byggmaterialindustrin fått raka i höjden.

Regeringens passivitet inom arbetsmarknadspolitiken har också hårt drabbat ungdomen. I februari 1982 var 45 000 ungdomar under 25 år öppet arbetslösa, vilket innebär en arbetslöshet på ca 7%. Arbetslösheten bland ungdomar är därmed mer än dubbelt så hög som för hela befolkningen. Lägger man ihop antalet arbetslösa ungdomar med antalet ungdomar i beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning, så är siffrorna för denna vinter dock inte högre än för tidigare år. Regeringen har alltså valt att ställa ungdomar arbetslösa i stället för att erbjuda utbildning eller beredskapsarbete. Insatserna mot ungdomsarbetslösheten har också avsevärt försvårats av regeringens ryckiga politik med ständiga förändringar av de statliga reglerna. Exempelvis har regeringen inte kunnat lämna klara besked om villkoren för statsbidragen till de nyligen inrättade ungdomsplatserna. Det har allvarligt försvårat för kommunerna att på längre sikt planera för åtgärder mot ungdomsarbetslösheten.

Regeringens "utbudspolitik": virkesförsörjningen och energiinvesteringarna

Den medvetna neddragningen av de arbetsmarknadspolitiska ambitionerna innebär förutom andra stora sociala och ekonomiska kostnader att utbudet av arbetskraft kommer att minska och anpassningen av arbetskraftsutbudet till den förändrade efterfrågan att reduceras. Den borgerliga regeringens passivitet när det gäller att mobilisera landets resurser är emellertid uppenbar även på andra områden. Ett sådant är *virkesförsörjningen*.

Under de senaste åren har produktionen inom skogsindustrin legat på en nivå motsvarande mellan 70 och 80% av den praktiska produktionskapaciteten. Det låga kapacitetsutnyttjandet har inte berott på dåliga konjunkturer. Tvärtom har efterfrågan på skogsindustriprodukter varit god. Detta kan bl. a. avläsas av att andra länder har ökat sin produktion och export kraftigt. Den svenska skogsindustrin har därvid förlorat betydande marknadsandelar.

Orsaken till den här situationen är de låga avverkningarna i det svenska skogsbruket. Skogsindustrin har inte kunnat få virke så att industrikapaciteten har kunnat utnyttjas i den utsträckning marknaden medgett. Enligt virkesförsörjningsutredningens beräkningar sjönk avverkningarna från i genomsnitt 71 miljoner m^3sk under första hälften av 1970-talet till i genomsnitt

57 miljoner m^3sk under andra hälften. Minskningen uppgår sålunda till inte mindre än 20%.

Nedgången i avverkningsnivån har väsentligen ägt rum inom privatskogsbruket. De låga avverkningarna beror inte på att man tidigare skulle ha överavverkat. Enligt det beslut som fattades av riksdagen 1979 är skogspolitiken inriktad på en skogsproduktion som möjliggör en långsiktig årlig avverkningsnivå på i genomsnitt 75 miljoner m^3sk. De 57 miljoner m^3sk som avverkats per år under 1970-talets fem sista år ligger 18 miljoner m^3sk eller nära 25% under den nivå som fastlagts av riksdagen.

Följden av råvarubristen har blivit att Sverige har gått miste om exportinkomster på åtskilliga miljarder kronor årligen.

Råvarubristen har dessutom medfört nedläggningar av företag med ökad arbetslöshet som följd, ofta på orter utan alternativ sysselsättning. Förlusten av exportinkomster och en onödigt höjd arbetslöshet är särskilt allvarliga med hänsyn till den svåra ekonomiska situation som landet befinner sig i. Behovet av ökade exportinkomster och fler arbetstillfällen är nu större än någon gång tidigare under efterkrigstiden.

Socialdemokraterna har i program och riksdagsmotioner anvisat en rad konkreta vägar för att komma till rätta med råvarubristen. Regeringen har dock under flera år i stort sett valt att negligera problemet. De åtgärder som faktiskt har vidtagits, gallringsbidrag och vissa stimulanser via skattesystemet, har varit otillräckliga och ibland till och med verkat hämmande på avverkningarna.

Problemen med de låga avverkningarna har dessutom belysts både av konjunkturinstitutet i den preliminära nationalbudgeten och i LU 82.

LU 82 konstaterar sammanfattningsvis:

"Då skogsindustrins konkurrenskraft har stärkts under det senaste året kommer detta tillsammans med en uppgång i den internationella konjunkturen att ge möjligheter till betydande exportökningar under de närmaste åren. Att inte utnyttja denna möjlighet skulle vara samhällsekonomiskt mycket kostsamt. Vår bedömning är emellertid att det är stor risk att de åtgärder som hittills vidtagits för att stimulera virkesutbudet kommer att visa sig otillräckliga för att säkerställa skogsindustrins virkesbehov."

Inte heller dessa påpekanden har förmått regeringen att vidta effektiva åtgärder. De förslag som nyligen har lagts fram med anledning av virkesförsörjningsutredningens betänkande (prop. 1982/82: 177 och 182) ändrar inte på detta förhållande. Förslagen innehåller smärre justeringar av skogsvårdslagen som i sig är viktiga men som endast kommer att innebära en marginell påverkan på avverkningarna. Utredningens viktigaste förslag, om införandet av minimiavverkningsregler, har regeringen avvisat. Förslagen till förändringar av reglerna för skogskonton m. m. ger skogsägarna ytterligare ekonomiska förmåner, men det är en typ av atgärder som tidigare har dokumenterats vara verkningslösa.

Ett annat område av den största betydelse för att nedbringa bytesbalans-

underskottet och höja sysselsättningen, är *energiinvesteringarna.*

Regeringen har inte tagit till vara de möjligheter till en kraftfull politik som 1981 års riksdagsbeslut om energiförsörjningen skapade. Därmed försvåras våra möjligheter att avveckla kärnkraften, minska oljeberoendet och öka sysselsättningen i vårt land.

Den borgerliga riksdagsmajoriteten har konsekvent avslagit socialdemokratiska förslag för en offensiv energipolitik. Det gäller t. ex. ökat stöd till oljeersättningsfonden, förbättrade möjligheter för kommunerna att skärpa hushållningen med energi i byggnader och lokaler, samhälleliga initiativ för en kraftfull teknikupphandling, en plan för vattenkraftens utbyggnad upp till de av riksdagen beslutade 88 TWh, utvecklingsplan för raffinaderier och petrokemisk industri samt statliga initiativ för att skapa bolagsbildningar för bl. a. skogsbränslen och torv.

De borgerliga regeringarnas "sparpolitik"

Alltsedan förhösten 1980 har de borgerliga regeringarnas ekonomiska politik varit inriktad på att skära ned de offentliga utgifterna. Förslagen till nedskärningar har presenterats dels i separata "sparpaket" (prop. 1980/81: 20, 1980/81: 116, 1980/81: 118, 1981/82: 30), dels i 1982 års budgetproposition.

Bakgrunden till denna nedskärningspolitik är den ansvarslösa budgetpolitik som de borgerliga regeringarna fört efter 1976. Mot socialdemokraternas bestämda varningar tillät man allt större underskott i statsbudgeten. En bristfällig budgetprövning i kombination med omfattande transfereringar till näringslivet lade grunden för den negativa trenden för budgetsaldot. Den svaga ekonomiska tillväxten i kombination med en rad inkomstförsvagande åtgärder urholkade samtidigt statsinkomsterna efter 1978. Samtidigt drev inflationen upp de statliga utgifterna. (De borgerliga partiernas budgetpolitik diskuteras mera ingående under budgetavsnittet nedan.)

Från *stabiliseringspolitisk* synpunkt har nedskärningen av de offentliga utgifterna satts in med sämsta tänkbara tidsmässiga inpassning i konjunkturförloppet. Åtstramningen 1980 och de följande nedskärningsåtgärderna har nämligen sammanfallit med att lagercykeln och den internationella ekonomin gått in i en lågkonjunkturfas. Den sammanlagda effekten av att såväl de oberoende efterfrågefaktorerna som den ekonomiska politiken svängt om i restriktiv riktning är betydande. För 1981 beräknas den inhemska efterfrågan ha reducerats med nära 3% av BNP. En återkommande motivering i regeringens försvar för sin politik är att vi i Sverige inte kan hålla ett högre efterfrågetryck än i omvärlden. Men i realiteten har den svenska efterfrågeutvecklingen varit avsevärt *svagare* än den i och för sig stagnerande efterfrågeutvecklingen i omvärlden. För OECD-området i sin helhet registrerades trots allt en positiv BNP-tillväxt 1981, även om den stannade vid 1.2%. Och även jämfört med Västeuropa var efterfrågefallet snabbare i Sverige. Genom att åtstramningspolitiken fått en sådan ensidig inriktning på nedskärningar

inom den offentliga sektorn, utan att politiken förmått att skapa en kompenserande efterfrågeuppgång inom andra sektorer, har de samlade produktions-, sysselsättnings- och välfärdsförlusterna blivit avsevärda.

Åtstramningens inverkan på prisbildningen under 1981 är sannolikt negativ. Åtstramningens effekter blev mest kännbara under loppet av 1981. Eftersom löneavtalet för 1981 och 1982 redan slöts i början av 1981, kan åtstramningspolitiken sägas ha varit verkningslös, t. o. m. utifrån regeringens snäva målsättning att genom lågt kapacitetsutnyttjade och stigande arbetslöshet pressa ned lönerna. Tvärtom talar allt för att det låga kapacitetsutnyttjandet medfört högre totala kostnader per producerad enhet än vad som annars skulle ha varit fallet.

Åtstramningspolitikens konsekvenser för *resursanvändningen* har likaså varit klart negativa. Det minskade kapacitetsutnyttjandet i ekonomin, som är en följd av den ensidiga åtstramningspolitiken, har bromsat upp investeringsverksamheten i samhället. Särskilt uttalat har detta varit fallet beträffande industriinvesteringarna, som beräknas sjunka med sammanlangt nära 20% under 1981 och 1982. Industribyggnationen, som är en god mätare på investeringar som syftar till att öka produktionskapaciteten, beräknas sjunka med drygt 30%. Samtidigt som de borgerliga regeringarna presenterat den ena "sparplanen" efter den andra har således det produktiva sparandet pressats ned ytterligare från en redan alldeles otillräckligt låg nivå. I stället för att förstärka vår produktionskapacitet har den ensidiga åtstramningspolitiken ytterligare försvagat vår ekonomi.

Från resursanvändningssynpunkt är det även belysande hur "sparpolitiken" slagit *inom* den offentliga sektorn. Även där har nedskärningarna med särskild kraft drabbat investeringarna, medan konsumtionen har fortsatt att öka, om än i reducerad takt.

Tabell 3. Den offentliga sektorns resursförbrukning

Årlig procentuell förändring i volym

	1981	1982
Offentlig konsumtion	1.9	1.0
Offentliga investeringar	−6.1	−2.0
Totalt	0.5	−0.5

Källa: Reviderad nationalbudget 1982.

Försvagningen av ekonomin sker emellertid inte enbart genom att investeringarna har motverkats som en följd av åtstramningspolitiken. Den sker även genom att åtstramningspolitiken bidrar till att öka inkomst- och förmögenhetsklyftorna i samhället. Regeringen hävdar i den reviderade finansplanen att nedskärningarna "utformats så att svaga grupper i vårt samhälle skyddas samtidigt som de nödvändiga kostnadsbesparingarna kommer till stånd".

Det är emellertid högst anmärkningsvärt att regeringen inte i något sammanhang har velat bygga under dessa och liknande påståenden genom någon

dokumentation över de fördelningspolitiska effekterna av sin nedskärningspolitik. Redan detta faktum tyder på att påståendena inte har någon grund. Tvärtom är det ju så som socialdemokraterna vid flera tillfällen påvisat att åtstramningspolitiken antingen den tar sig uttryck i karensdagar, urholkat arbetslöshetsunderstöd, reducerad arbetsmarknadspolitik eller bantade insatser för de handikappade drabbat de svagare i samhället. Nyligen har dessutom framkommit att beräkningar som gjorts inom kanslihuset och refererats i finansutskottet men inte offentliggjorts bekräftar denna allmänna slutsats. Enligt dessa beräkningar har låginkomsttagarna fått vidkännas procentuellt sett kraftigare inkomstminskningar än höginkomsttagarna.

Tabell 4. Effekten av de s. k. "sparplanerna" på olika typer av hushåll

"Tabellen visar i procent med hur mycket tre olika hushålls disponibla inkomster, dvs. pengar i plånboken, minskat på grund av regeringens sparplaner. Tabellen ger klara skillnader mellan låg-, medel- och höginkomsttagare.

Inkomstläge	Låg	Medel	Hög
Ensamstående	–7,0	–5,7	–4,8
Familj med ett barn	–6,8	–5,7	–4,9
Ensamstående med ett barn	–6,5	–5,6	–

För ensamstående med ett barn har ingen höginkomsttagare beräknats.

Tabellen visar i samtliga fall en fallande trappa. Ju högre lön, desto mindre har hushållet behövt minska sin disponibla inkomst."

Källa: Stockholms-Tidningen 1982-05-05.

Bilden av den borgerliga fördelningspolitiken blir emellertid ofullständig, om man inte sätter in nedskärningsåtgärderna i ett större fördelningspolitiskt sammanhang. I lit hör inte minst den ökande arbetslösheten. Det är välkänt att tillgången på resp. avsaknaden av sysselsättning är en av de viktigaste faktorerna som bestämmer inkomstfördelningen. Genom att arbetslösheten ökat så starkt under senare år har inkomstfördelningen med nödvändighet blivit mera ojämn. Samtidigt som således åtstramningspolitiken slår hårt mot de svagare grupperna, har de borgerliga partierna emellertid funnit budgetmässigt utrymme för att ge sina egna grupper betydande favörer. Den mest uppmärksammade formen för dylika förmåner är det starkt skattesubventionerade s. k. skattesparandet. Men även de olika former av skattemässiga eftergifter till skogsägarna, som förekommit under senare år, är ett gott exempel på hur de borgerliga partierna fördelar de uppoffringar som det statsfinansiella läget föranleder. Denna skevare inkomst- och förmögenhetsfördelning som följer av denna typ av fördelningspolitik gör det svårare att föra en effektiv antiinflationspolitik. Detta i sin tur försvagar ekonomin genom att en högre inflation motverkar uppnåendet av hög tillväxt och full sysselsättning.

Utsikterna för 1982 och 1983

Regeringens finansplan ger uttryck för tillfredsställelse med den förutsedda utvecklingen under 1982 och 1983. Precis som fallet var inför förra valet

1979, vill man nu skapa intrycket av att den svenska ekonomin är "på rätt väg". I denna beskrivning ingår att man lyfter fram de kortsiktiga effekterna av fjolårets devalvering och det återhållsamma tvåårsavtalet 1981–1982. Devalveringen beskrivs som en offensiv ekonomisk-politisk åtgärd, trots att den i själva verket tvingades fram av att den svenska inflationen översteg våra konkurrenters inflationstakt.

Regeringen underlåter vidare att sätta in sin politik i det längre perspektiv som dess egen långtidsutredning (LU 82) drar upp och som visar på de fundamentala balansbrister som kännetecknar vår ekonomi. Avgörande för huruvida vi är på rätt väg eller ej är om vi förmår bryta nedgången i det produktiva sparandet, dvs. investeringarnas och nettoexportens andel av nationalinkomsten. För 1982 kan man emellertid konstatera att någon sådan vändning inte sker. Tvärtom fördjupas sparandebristen i den svenska ekonomin ytterligare. Vilken väg vi är på framgår klarast av den katastrofala utvecklingen av industriinvesteringarna.

För 1982 har regeringen nu tvingats revidera ned sin prognos för industriinvesteringarna från –5% i finansplanen till –11,3% i reviderad finansplan. För industrins investeringar i byggnader är utvecklingen än mer dramatisk – de väntas falla med 15%.

Tabell 5. Industrins investeringar 1981 och 1982

Årlig procentuell förändring

	1981	1982
Byggnader och anläggningar	–18,7	–15,0
Maskiner	– 5,3	–10,5
Totalt	– 8,5	–11,3

Källa: Reviderad nationalbudget 1982.

Sammanlagt faller alltså industriinvesteringarna enligt regeringens prognoser med bortåt 20% på två år. Denna negativa utveckling av investeringarna förklaras i allt väsentligt av det rekordlåga kapacitetsutnyttjandet i industrin. Det bör i detta sammanhang noteras att regeringens prognos för industrins investeringar och produktion är mera optimistisk än den prognos som Industriförbundet gör på grundval av sin planenkät. Denna visar på ännu långsammare produktionsökning inom industrin under 1982 än regeringens prognos (+1,5 jämfört med +3,2%). Även investeringarna utvecklas sämre enligt planenheten än enligt reviderad finansplan: –15% jämfört med –11,3%.

Ett andra avgörande mått på om vi är "på rätt väg" är sysselsättningsutvecklingen. Under 1981 och början av 1982 har den öppna arbetslösheten stigit, sysselsättningen sjunkit och antalet personer som funnit det meningslöst att söka arbete ökat.

Även i fråga om sysselsättningen ger Industriförbundets planenkät en mera pessimistisk bild än regeringens prognoser. Av enkäten framgår mycket klart att sysselsättningen inom industrin kommer att fortsätta att minska

och inte – som regeringen söker ge sken av – nu skulle tendera att öka igen. Enligt Industriförbundet beräknas sysselsättningen i tillverkningsindustrin i år komma att minska med mellan 16 000 och 20 000 personer.

I två fundamentala avseenden – sysselsättningen och investeringsverksamheten – är den svenska ekonomin f. n. i själva verket på helt fel väg om målet är samhällsekonomisk balans i meningen full sysselsättning, hög tillväxt och stabilt penningvärde.

Regeringen betonar i reviderad finansplan möjligheterna att öka exporten i år och nästa år. Självfallet vore det utomordentligt välkommet och önskvärt om den svenska industrin efter en lång rad år med mycket dålig produktionsutveckling skulle kunna gå in i en expansionsfas. De uppoffringar som löntagarna gjort under 1981 och 1982 och som innebär reallönesänkningar på omkring 8 % bör i och för sig skapa ett betydande utrymme för en förstärkning av konkurrenskraften och en expansion såväl på hemma- som utlandsmarknaderna. Men regeringens prognos bygger i denna del på en rad osäkra faktorer.

För det första utgår prognosen om en exportökning på knappt 6% i år och 7,5 nästa år från antagandet om en påtaglig förbättring av den internationella konjunkturen fr. o. m. andra halvåret 1982. Dylika prognoser har under senare år visat sig vara utomordentligt osäkra. Den amerikanska penningpolitiken, liksom den allmänt mycket restriktiva politiken i flertalet i-länder, försvårar bedömningen av den internationella ekonomin. De tendenser till återhämtning som i det nuvarande konjunkturläget normalt borde göra sig gällande kan således mycket väl komma att neutraliseras av dessa faktorer.

För det andra bygger regeringens prognos på att de svenska företagen skall utnyttja det utrymme devalveringarna skapat för att sänka sina relativpriser och därigenom öka sin försäljningsvolym. Under slutet av 1981 synes företagen till övervägande del ha legat kvar med sina priser i svenska kronor, dvs. i stort agerat som regeringen förväntat sig. Under första kvartalet har de emellertid höjt exportpriserna med hela 4,5%

Det är bara att konstatera att regeringen inte vidtagit några åtgärder – som socialdemokraterna föreslog hösten 1981 – för att ge företagen incitament att hålla priserna nere i stället för att höja vinsterna.

För det tredje finns det anledning att ifrågasätta om en given anpassning av våra relativpriser – i den utsträckning en sådan kommer till stånd – verkligen leder till de volymmässiga utslag som regeringen räknar med. Olika omständigheter, såsom marknadens struktur, konkurrenternas beteende, det faktum att det är lättare att förlora än att ta marknadsandelar m. m. kan innebära att den volymmässiga uppgången blir förhållandevis måttlig.

Slutligen är det av helt avgörande betydelse för den fortsatta ekonomiska utvecklingen huruvida vi kommer att lyckas bromsa inflationstakten i den svenska ekonomin. Inflationstakten blir i sin tur i hög grad beroende av 1983 års löneavtal. De förutsättningar från vilka årets avtalsrörelse skall påbörjas är utomordentligt komplicerade. Reallönerna har utvecklats negativt i flera

år. Detta kan i sig leda till betydande kompensationskrav. Därtill är en snabb uppgång i företagens lönsamhet att förutse, vilket i sig är en nödvändig förutsättning för att det svenska näringslivet skall kunna expandera. Erfarenheten visar emellertid att en lugn löneutveckling är svår att förena med snabba vinstökningar. Behovet av samordning mellan olika löntagargrupper är vidare påtagligt, eftersom skattereformen medför att höginkomsttagarna får sina realinkomster tryggade genom skatteomläggningen, varför lönerörelsen måste ges en sådan profil att det i och för sig begränsade löneutrymmet i huvudsak satsas på de lågavlönade.

I denna situation är det en regerings uppgift att underlätta en samhällsekonomiskt rimlig och önskvärd uppgörelse. Den borgerliga regeringen har i stället, genom sitt förslag om återinförande av karensdagar i sjukförsäkringen, på ett avgörande sätt försvårat avtalsrörelsen, bl. a. till följd av att detta förslag slår så olika på tjänstemannagrupperna och de offentliganställda jämfört med det privatanställda LO-kollektivet. Det man från regeringens sida tror sig kunna spara in netto på statsutgifterna genom detta förslag riskerar man att få betala många gånger om i form av högre inflation och därmed lägre tillväxt.

Sammanfattningsvis innebär regeringens politik så som den presenteras i kompletteringspropositionen att den leder till ökad arbetslöshet och sjunkande investeringar. Landets resurser i form av arbetskraft och produktivt kapital utnyttjas illa och vår framtida produktionskapacitet och därmed vår framtida välfärd sänks. De grundläggande balansbristerna i ekonomin – det strukturella underskottet mot utlandet, den offentliga sektorns finansiella underskott, inflationen och den ojämnare fördelning av inkomster och förmögenheter som uppstått under de borgerliga åren – förblir i stort opåverkade av den borgerliga politiken. Förbättringen av vår konkurrenskraft 1982 beror i allt väsentligt på de uppoffringar löntagarna gjort som en följd av tvåårsavtalet 1981 – 1982 och devalveringen i fjol.

3. Socialdemokraternas ekonomiska politik

Den socialdemokratiska synen på den ekonomiska politiken

Socialdemokratisk ekonomisk politik har av hävd, till skillnad från den borgerliga politiken, byggt på en försiktig användning av de generella ekonomisk-politiska medlen. Anledningen till detta är att deras precision i en rad avseenden är bristfällig. En försiktig allmän efterfrågepolitik, som skapat ett jämnt och för ekonomins funktionssätt betryggande kapacitetsutnyttjande, byggt på en balanserad sammansättning av inhemsk och utländsk efterfrågan, har därför kombinerats med en aktiv selektiv politik som inriktats såväl på ekonomins utbuds- som dess efterfrågesida. Härigenom var det under den socialdemokratiska tiden möjligt att kombinera full sysselsättning, hög tillväxt, låg inflation och en utjämning av inkomsterna.

Den ekonomiska politik socialdemokraterna i dag står för anknyter till

denna traditionella syn på den ekonomiska politikens inriktning och möjligheter. Det faktum att de strukturella problemen i den svenska ekonomin efter sex års borgerlig politik är så stora och de allmänna internationella ekonomiska betingelserna så avsevärt mycket sämre än tidigare under efterkrigstiden ändrar inte på denna grundläggande inställning till den ekonomiska politiken. Varken de internationella erfarenheterna av den nyliberala passiva politiken eller dess tillämpning i Sverige ger nämligen anledning till en ändrad grundläggande tilltro till möjligheterna att genom en aktiv politik attackera de strukturella problem vi står inför. Socialdemokraterna har i det s. k. krisprogrammet "Framtid för Sverige" anvisat en väg till full sysselsättning och ekonomisk balans just genom en aktiv politik på en lång rad områden. Det är med utgångspunkt i krisprogrammet som den socialdemokratiska ekonomiska politiken formulerats i våra motioner under hösten 1981 och våren 1982. Krisprogrammet utgör även nu grunden för våra förslag på det ekonomisk-politiska området.

Riktlinjer för den ekonomiska politiken

Den ekonomiska politik socialdemokraterna förordar utgår från den allmänna bedömning av ekonomin som gjorts ovan: sysselsättningsläget fortsätter att försvagas, kapacitetsutnyttjandet är rekordlågt, investeringarna sjunker och klyftorna mellan olika grupper i samhället vidgas.

Socialdemokraterna avvisar den arbetslöshets- och stagnationspolitik som den borgerliga regeringen står för. De omedelbara målen för den ekonomiska politiken måste i stället vara följande

- Åtgärder måste vidtas för att öka aktiviteten i ekonomin och därmed skapa sysselsättning. Detta kan av strukturella skäl inte ske genom någon allmän stimulans av konsumtionen utan måste åstadkommas genom att öka investeringarnas och exportens andel av efterfrågan.
- Arbetsmarknadspolitiken sätts in med full kraft till dess att en ökad aktivitet leder till ökad efterfrågan på arbetskraft.
- Den nuvarande investeringsnedgången motverkas genom åtgärder som direkt ökar investeringsverksamheten och därmed kapacitetsutnyttjandet, i väntan på att industrin vid en återhämtning av kapacitetsutnyttjandet börjar att öka sina investeringar.
- Verksamma åtgärder måste sättas in för att öka virkesutbudet från skogen och minska Sveriges olje- och energiberoende.
- Den ekonomiska politiken inriktas på att skapa förutsättningar för att varaktigt nedbringa inflationstakten.
- Fördelningspolitiken utformas i syfte att minska klyftorna i samhället.
- De orättfärdiga sociala nedskärningarna i fråga om pensionernas värdesäkring, karensdagarna i sjukförsäkringen, urholkningen av arbetslöshetsförsäkringen och försämringen av barnomsorgens villkor återställs.

Socialdemokraternas arbetsmarknadspolitik

De borgerligas oförmåga att häva stagnationen i den svenska ekonomin har lett till ökande arbetslöshet. Den öppna arbetslösheten har under det senaste året stegrats till följd av regeringens alltmera passiva hållning inom arbetsmarknadspolitiken.

I denna motion framlägger socialdemokraterna sin politik för investering, produktion och därmed varaktig sysselsättning. Åtgärderna får full effekt på arbetsmarknaden först efter viss tid. Vill man göra sitt yttersta för att omgående pressa ned den öppna arbetslösheten återstår bara att sätta in arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Först sedan beredskapsarbeten, arbetsmarknadsutbildning etc. satts in i all den utsträckning som är möjlig kan det hävdas att samhället gjort sitt yttersta i kampen mot arbetslösheten. Detta är utgångspunkten för våra förslag i det följande.

Beredskapsarbeten

Skall en fortsatt stegring av den öppna arbetslösheten kunna undvikas räknar AMS med att beredskapsarbeten motsvarande 8 miljoner dagsverken behöver anordnas under budgetåret 1982/83. Socialdemokraterna finner AMS prognoser rörande den fortsatta utvecklingen på arbetsmarknaden väl underbyggda. Med hänsyn härtill och med hänvisnng till vad vi ovan anfört om största möjliga ansträngningar i kampen mot arbetslösheten föreslår vi att medel nu tillförs AMS för att anordna beredskapsarbeten motsvarande 8 miljoner dagsverken.

Mot bakgrund av den fortsatta försvagning av byggarbetsmarknaden som allmänt förväntas finner AMS det angeläget att andelen byggnads- och anläggningsarbeten i beredskapsarbetena ökas. Styrelsen förordar en andelsökning under budgetåret 1982/83 från 15 till 25%. Detta torde dock förutsätta en höjning av tilläggsbidraget för kommunala investeringsarbeten.

Den borgerliga majoriteten i riksdagen har nyligen beslutat sänka tilläggsbidraget från 20 till 15%. Detta skedde trots att AMS i skrivelse till regeringen redan under våren 1981 begärde en höjning från 20 till 30% i syfte att förhindra den byggarbetslöshet som redan då kunde förutses.

I motion till riksdagen i januari i år motsatte sig socialdemokraterna en sänkning av bidraget till 15%. Den nu alltmer alarmerande utvecklingen på byggarbetsmarknaden motiverar extraordinära åtgärder under den närmaste tiden. Vi föreslår därför att tilläggsbidraget för kommunala investeringsarbeten tillfälligt höjs till 30%. Bidragshöjningen bör avse arbeten som påbörjas före den 1 mars 1983.

För nästa budgetår disponerar AMS 1 683,5 milj. kr för beredskapsarbeten

I det tidigare har vi föreslagit dels en volymökning till 8 miljoner dagsverken, dels en ökad andel investeringsarbeten, dels tillfälligt förhöjda tilläggsbidrag för kommunala investeringar som utförs som beredskapsarbeten. Härav följer ett ökat medelsbehov på 2 990 milj. kr. för nästa budgetår.

Mot denna bakgrund föreslår socialdemokraterna att riksdagen under anslaget Sysselsättningsskapande åtgärder för budgetåret 1982/83 för här angivna ändamål anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 1 890 milj. kr. förhöjt reservationsanslag.

Arbetsmarknadsutbildning

AMS har begärt att få planera arbetsmarknadsutbildningen under 1982/83 för i första hand 120 000 deltagare. Därmed skulle antalet deltagare varje månad kunna höjas med i genomsnitt 5 000 jämfört med 1981/82.

Regeringens förslag, som är oklart formulerat i propositionen, torde i realiteten innebära ett avslag på AMS begäran. Visserligen föreslås en begränsad höjning under hösten 1982, 3 000 platser, men denna skall uppenbarligen återtas med en dubbelt så stor minskning under våren 1983.

Socialdemokraterna avvisar regeringens förslag. Det nu akuta läget på arbetsmarknaden kräver maximal insats av arbetsmarknadspolitiska medel. Vi föreslår därför att arbetsmarknadsutbildningen 1982/83 planeras för 120 000 deltagare. Redan i januari i år förelade vi för övrigt riksdagen förslag med denna innebörd.

Även AMS hemställan om rätt att, inom ramen för tilldelade medel, tillfälligt förstärka planeringskapaciteten inom arbetsmarknadsutbildningen avvisas av regeringen. Socialdemokraterna tillmäter behovet av effektiva insatser mot arbetslösheten sådan vikt att vi finner det självklart att ett sådant medgivande skall ges.

Bristyrkesutbildning

I syfte att förebygga flaskhalsproblem inom i första hand verkstadsindustrin, till följd av brist på yrkesarbetare, har AMS föreslagit en utbyggnad av bristyrkesutbildningen. En förutsättning härför anges dock vara att utbildningsbidraget höjs till 35 kr./timme. Även detta krav avvisas av regeringen. Därmed torde regeringens allmänna uttalanden rörande behovet av ökad bristyrkesutbildning sakna värde.

Socialdemokraterna finner AMS hemställan välgrundad. Vi föreslår därför att utbildningsbidraget vid den bristyrkesutbildning inom tillverkningsindustrin som påbörjas före den 1 mars 1983 fastställs till 35 kr./timme. Bidrag bör utgå till anställda elever för vilka arbetsgivaren betalar utfyllnad mellan utbildningsbidraget och den ordinarie lönen.

Vi vill i detta sammanhang också understryka att svenska för invandrare vid behov bör föregå bristyrkesutbildning efter prövning i varje enskilt fall.

Vid upprepade tillfällen har krävts att utbildningsbidraget vid permitterings- och uppsägningshot skall höjas till 35 kr./timme under 960 timmar. Kravet har nu ånyo framförts till regeringen från AMS.

Trots det ytterst ansträngda sysselsättningsläget och trots att riksdagen genom särskilt beslut två gånger uttryckligen bemyndigat regeringen att höja ifrågavarande bidrag, avvisar regeringen AMS hemställan även på denna punkt.

Redan i januari i år föreslog socialdemokraterna en höjning av bidraget till 35 kr./timme i 960 timmar. Behovet av förstärkta insatser för de uppsägningshotade framstår i dag som lika stort som då. Vi återupprepar därför nu vårt förslag.

Till följd av att arbetsmarknadsutbildningen under innevarande år ej uppnått budgeterad volym kommer en reservation att uppstå under såväl anslaget B 2. Arbetsmarknadsutbildning som anslaget B 3. Bidrag till arbetslöshetsersättning och utbildningsbidrag. I enlighet med AMS hemställan i skrivelsen till regeringen den 16 april i år, och på samma sätt som regeringen förordar i propositionen, föreslår vi därför att de merkostnader som följer av våra förslag rörande arbetsmarknadsutbildningen täcks genom utnyttjande av ingående reservationer budgetåret 1982/83.

Ungdomsplatser

Socialdemokraterna har i motion 1981/82: 774 föreslagit ett system för inrättande av ungdomsplatser. Förslaget utgick ifrån den överenskommelse om ungdomsplatser som i december 1981 träffades mellan SAF, LO och PTK och som senare har följts med avtal även på det kommunala och statliga området.

I motionen gavs detaljerade riktlinjer för statens och kommunernas medverkan i systemet med ungdomsplatser. Bl. a. föreslogs att skolmyndigheterna skall ges ansvaret för verksamheten som ett naturligt inslag i skolans uppföljningsansvar. Vidare borde ungdomsplatserna kombineras med olika utbildningsinslag samt resurser avsättas till detta och för planering, uppföljning och tillsyn.

Regeringen har den 8 januari 1982 utfärdat en förordning om bidrag till ungdomsplatser som dock enbart gäller till utgången av juni i år.

Regeringen återkommer nu i samband med kompletteringspropositionen med vissa förslag till modifieringar av sina tidigare ståndpunkter. I ett avseende accepteras nu helt det socialdemokratiska förslaget. Till skillnad från vad de borgerliga ledamöterna anfört i utbildningsutskottet (UbU 1981/82: 18) anser nu regeringen i likhet med vad vi framfört i vår motion att ansvaret för ungdomsplatser bör flyttas över till skolan. Vidare sker i propositionen en viss förskjutning av synen på yrkesintroduktionen. I propositionen sägs att det *normala* bör vara att en ungdom genomgått yrkesintroduktion eller gymnasieutbildning innan ungdomsplats anvisas. Däremot ställs inte längre några sådana absoluta krav.

Vi konstaterar med tillfredsställelse att regeringen i dessa avseenden närmat sig de socialdemokratiska ståndpunkterna. Enligt vår mening kvarstår dock på flera avgörande punkter oklarheter i regeringens förslag.

Av propositionen framgår inte om statsbidrag till ungdomsplatser skall utgå även efter den 30 juni 1982. Inte heller innehåller propositionen några förslag avseende kvaliteten i fråga om ungdomsplatserna.

Mot denna bakgrund vidhåller vi det system med ungdomsplatser som

utförligt beskrivits i den socialdemokratiska partimotionen 1981/82: 774 och som senare följts upp i en socialdemokratisk reservation till utbildningsutskottets betänkande 1981/82: 18.

Regeringen har preliminärt beräknat 60 milj. kr. för statsbidrag till ungdomsplatserna. För att alla ungdomar som saknar utbildning eller arbete och som omfattas av skolans uppföljningsansvar skall kunna erbjudas en ungdomsplats under budgetåret 1982/83 krävs dock en betydligt större medelstilldelning. Vi föreslår därför att 100 milj. utöver regeringens beräknade anslag på 60 milj. kr. avsätts för anordnande av ungdomsplatser.

Eftersom behovet av ungdomsplatser är svårt att beräkna bör medel härför anvisas på ett förslagsanslag under utbildningsdepartementets huvudtitel. Inom ramen för detta anslag bör bidrag utgå också till kommunerna för anordnande av utbildningsinslagen i ungdomsplatserna samt för tillsyn, uppföljning och planering i enlighet med de riktlinjer som redovisats i motion 1981/82: 774.

Vidare bör i enlighet med motionen 1 milj. kr. avsättas för stöd till de fackliga organisationernas informationsverksamhet kring ungdomsplatsernas syfte och betydelse. För budgetåret 1982/83 bör sålunda sammanlagt 161 milj. kr. avsättas för detta ändamål.

Särskilda åtgärder i Norrbottens län

Socialdemokraterna och Landsorganisationen har gemensamt utarbetat en bred utvecklingsplan för Norrbotten. I en partimotion från socialdemokraterna rörande regionalpolitiken har viktiga delar av denna plan förelagts riksdagen som konkreta förslag. I planen ingår krav på omedelbara sysselsättningsskapande åtgärder i form av beredskapsarbeten. Behovet av sådana insatser har under den senaste tiden ytterligare förstärkts till följd av den akuta krisen i malmfälten.

En rad lämpliga objekt har under det senaste året presenterats för regeringen. I särskilt beredskapsprogram som framlagts av AMS finns investeringar i turistprojekt med 78 milj. kr., industriinvesteringar med 127 milj. kr. och på energiområdet med 34 milj. kr.

I särskilt program för länsstyrelsen i Norrbotten har i december 1981 bl. a. presenterats byggnadsprojekt av beredskapskaraktär för 340 milj. kr.

I ett program för tidigareläggning av SJ-investeringar har Statsanställdas förbund i januari 1982 redovisat objekt för ett sammanlagt värde av ca 170 milj. kr.

Mot denna bakgrund hemställer socialdemokraterna att riksdagen avslår regeringens förslag om att 150 milj. kr. bör ställas till regeringens förfogande för vissa särskilda åtgärder. I stället föreslår vi att 250 milj. kr. anvisas för beredskapsarbeten i Norrbotten. Medlen bör i vanlig ordning ställas till AMS förfogande, varvid styrelsen bör bemyndigas att göra de jämkningar av statsbidragssatserna som krävs för att projekten skall komma till stånd. Särskild uppmärksamhet bör ägnas möjligheterna att stödja LKAB:s organisation för särskilda projekt för övertalig personal.

Socialdemokraternas investeringsprogram

Investeringarna i Sverige har krympt sedan mitten av 1970-talet. Det gäller i stort sett alla sektorer av ekonomin. Industriinvesteringarna låg 1981 30% under 1976 års nivå. Nybyggandet av bostäder har inte varit så lågt sedan Koreakrisen i början av 1950-talet. Investeringarna inom stat och kommun dras ned till följd av den åtstramningspolitik som de borgerliga regeringarna fört.

Utvecklingen av investeringarna i den svenska ekonomin kontrasterar starkt mot behoven. Behovet av ökade investeringar, särskilt inom industrin, är mycket stort, med hänsyn till de stora underskotten i bytesbalans och statsbudget.

I en motion i januari (1981/82: 2133) lade vi socialdemokrater fram förslag om ett omfattande investeringsprogram. Programmet är uppbyggt så att det skulle stimulera ekonomin på kort sikt, samtidigt som det är inriktat på åtgärder som är viktiga för den långsiktiga ekonomiska utvecklingen.

Våra förslag omfattar åtgärder för att få i gång investeringarna på energiområdet, stimulanser för ett ökat bostadsbyggande, investeringar i transportsektorn, särskilda insatser för ökade industriinvesteringar, åtgärder för forskning och utveckling samt tidigareläggning av vissa kommunala investeringar på miljöområdet.

Våra förslag på *energiområdet* syftar till att nödvändiga investeringar skall komma i gång och genomföras snabbare. De borgerligas passivitet i energipolitiken är oacceptabel och oförenlig med målen att avveckla kärnkraften och minska oljeberoendet.

Bristen på kapacitet inom *transport- och kommunikationssektorn* är till stor nackdel för industrin som är starkt beroende av väl fungerande transporter. Våra förslag omfattar ökade insatser för vägunderhåll, vägbyggande, SJ samt kollektivtrafik. Projekten på vägområdet har valts ut främst med hänsyn till sin betydelse för industrins transporter.

Den katastrofalt låga nivån på *bostadsbyggandet* har fått till följd att arbetslösheten bland de anställda i bygg- och byggmaterialindustrin har stigit till rekordhöga tal. Omfattande industriell kapacitet har slagits ut, vilket fått till följd att importberoendet ökar. Våra förslag omfattar åtgärder både för ett högre nybyggande och för ökade insatser i reparations-, ombyggnads- och tillbyggnadssektorn.

För att utnyttja ledig kapacitet i industrin och samtidigt skapa ett antal nya arbetstillfällen ingår i investeringsprogrammet också förslag till tidigareläggning av vissa *kommunala investeringar på miljöområdet*.

Den ökning av efterfrågan som följer av satsningarna på energi-, transport- och byggandeområdet leder till en ökad efterfrågan på industriprodukter. Den ökade efterfrågan kommer, genom att kapacitetsutnyttjande och lönsamhet förbättras, att stimulera till ökade *industriinvesteringar*.

En ytterligare stimulans av industriinvesteringarna följer av våra övriga förslag på det *industripolitiska området*: inrättandet av en struktur- och

utvecklingsfond, utarbetande av ett investeringsprogram för de statliga företagen, ökade anslag för de särskilda branschprogrammen inom statens industriverk m. m.

I vårt investeringsprogram ingår också förslag till utbyggnad av lokaler för *teknisk forskning och utveckling*, ökade anslag till teknikupphandling, stipendier till uppfinnare och ökade anslag till de tekniska fakulteterna.

Sammanställning av vårt investerings- och åtgärdsprogram i motion 1981/82:2133

1. Energiförsörjning

- Ökade resurser till oljeersättningsfonden 250 milj. kr.
- Ökat stöd till miljöinvesteringar 200 milj. kr.
- Ökad takt i energihushållningsprogrammet
- Slagkraftig samhällelig teknikupphandling
- Samhällsägt utvecklings- och upphandlingsbolag
- Avtal för teknikutveckling
- Bränslebolag
- Plan för vattenkraftens utbyggnad
- Plan för utbyggnaden av raffinaderier och petrokemisk industri

2. Transporter och kommunikationer

		1982/83 milj. kr.		Tot. invest. milj. kr.
Vägunderhåll		100		100
Vägar och broar		400		900
SJ: vagnar och lok (inkl. pendeltågsv.)	180		370	
särskilt vinterprogram	200		485	
dubbelspår Älvsjö–Flemingsberg	20		300	
Norrbotten	50		170	
ATC (automatiskt tågstopp)	10	460	10	1 335
Kollektivtrafik		20		
		980		2 335

3. Bostadsbyggande

Hyresrabatter	40	2 000
Hyresgarantier		
Reparationer och underhåll	205	400
Boendemiljö	25	50
Samlingslokaler	5	50
Underhållslån	–	300
	275	2 800

	1982/83 milj. kr.	Tot. invest. milj. kr.
4. Tidigareläggning av kommunala investeringar inom miljöområdet	90	300
5. Industriinvesteringar		
Struktur- och utvecklingsfond		
Investerings- och utvecklingsprogram för de statliga företagen		
Gruvprogrammet	60	
Rationaliseringsinvesteringar inom konfektionsindustrin	20	
Branschprogrammet SIND	30	
Kreditgarantier sågverken	–	300
	110	300
6. Forskning och teknisk utveckling		
Ökat anslag till de tekn. fakulteterna	2	
Ökat anslag till stipendier för uppfinnare	5	
Teknikupphandling	20	
Lokaler för forskn. och utveckling	115	445
	142	445

Till detta kommer de investeringar i industrin som bör bli följden av den ökade efterfrågan.

Sysselsättningseffekter

Beräkningar gjorda inom de fackliga organisationerna och näringslivet visar att investeringar i byggsektorn på 1 miljard kronor ger 5 000–6 000 sysselsättningstillfällen.

Vi har beräknat att våra förslag medför investeringar på över 7 miljarder kronor, förutom de följdinvesteringar som väntas inom industrin. Det inne-

bär att sysselsättningseffekten av vårt program skulle bli 35000–40000 jobb under de närmaste åren.

I detta är endast inberäknat energiinvesteringar på 1 miljard kronor. Under resten av 1980-talet väntas våra satsningar på energiområdet skapa ytterligare mellan 30000–40000 arbetstillfällen.

För den närmare utformningen och motiveringen till våra förslag hänvisar vi till den nämnda motionen (1981/82: 2133).

En del av våra förslag har behandlats av riksdagen och avslagits av den borgerliga riksdagsmajoriteten. Andra förslag har ännu inte behandlats. Vi lägger inte nu nya yrkanden om vårt investeringsprogram men redovisar ändå detta som en viktig del av vår ekonomiska politik.

På ett par områden har emellertid regeringen i ett sysselsättningspolitiskt paket tagit med en del av våra förslag, samtidigt som man lagt till en del nya projekt. Vi finner det självfallet tillfredsställande att regeringen numera delvis har accepterat våra förslag. De insatser som regeringen har beslutat om är emellertid klart otillräckliga.

På bostadsområdet hade vi som en stimulans för reparations-, ombyggnads- och tillbyggnadssektorn föreslagit att de tidsbegränsade bidragen och lånen för ombyggnader resp. reparationer skulle förlängas och även gälla under vintern och våren 1982/83. Samtidigt föreslog vi att det maximala bidragsbeloppet per lägenhet skulle höjas från 15000 kr. till 20000 kr. Riksdagens borgerliga majoritet har nyligen avslagit detta förslag. I kompletteringspropositionen återkommer emellertid regeringen och föreslår att åtgärderna förlängs att gälla arbeten som påbörjas 1 augusti 1982–31 mars 1983. Samtidigt föreslår regeringen att beloppsgränsen sänks från 15000 kr. till 10000 kr. per lägenhet. Här upprepar vi vårt förslag från januari om en höjning av beloppsgränsen till 20000 kr.

Regeringens förslag om en höjning med 20 milj. kr. av ramen för ombyggnader av kulturhistoriskt värdefull bostadsbebyggelse tillstyrker vi, även om detta knappast kan ge någon större vare sig bostadspolitisk eller sysselsättningsmässig effekt.

Då våra beräkningar av insatserna på bostadsområdet kräver vissa justeringar redovisas nedan en ny sammanställning.

	Kostnad, milj. kr.
Hyresrabatter	50
Reparation, ombyggn.	
bidrag	220
lån byggn. tekn. åtg.	125
underhållslån	(250)[1]
Boendemiljö	25
Samlingslokaler	30
Kulturhistoriskt värdefulla byggnader (nytt)	20
Summa:	470

[1]Ingen budgetbelastning.

Vi beräknar, som tidigare, den sammanlagda investeringseffekten av våra förslag på bostadsområdet till mellan 2,5 och 3 miljarder kronor.

På *transport- och kommunikationsområdet* har regeringen beslutat om genomförande av vissa av de projekt vi föreslog i januari. Det gäller dels omläggning av järnvägen Boden–Älvsbyn till en kostnad av 53 milj. kr., dels ett antal väg- och broprojekt till en kostnad av 104,7 milj. kr. Regeringen har dessutom beslutat tidigarelägga investeringsprojekt på detta område som vi för vår del accepterar, även om de inte har utvalts med samma inriktning som när vårt program fastställdes. Avgörande för vårt val av investeringsprojekt är deras betydelse för industrins transporter, medan regeringen inte tycks ha tillämpat någon sådan prioritering.

Av våra förslag till investeringar i lokaler för teknisk forskning och utveckling har regeringen tagit ett enda projekt, Jonosfärobservatoriet i Uppsala till en kostnad på 5,3 milj. kr.

Förutom de projekt som sammanfaller med våra har regeringen beslutat tidigarelägga ytterligare ett antal projekt till en kostnad av 437,25 milj. kr. Projekten är hämtade från en rad olika myndigheter. Vi välkomnar för vår del dessa förslag, även om besluten borde ha kommit långt tidigare med hänsyn till sysselsättningssituationen och behovet av stimulanser till industrin. Bland de projekt som regeringen beslutat om ingår dock ombyggnad av flygstationen i Kallax, Luleå. Vi har i motionerna 1981/82:2178 och 1981/82:2352 förordat att den planerade nybyggnaden av en flygterminal i Luleå skall fullföljas och att projektet, som kostnadsberäknats till 95,5 milj. kr., skall påbörjas snarast möjligt. Vi vidhåller att flygplatsfrågan i Luleå bör lösas på detta sätt och inte genom en sådan provisorisk ombyggnad som ingår i regeringens sysselsättningspaket. Vad vi nu har anfört om nybyggnad av en flygterminal i Luleå bör av riksdagen ges regeringen till känna.

Dessutom täcker inte regeringens förslag på långt när behovet. Vi menar att de förslag vi lade fram i januari borde genomföras tillsammans med regeringens för att få den stimulans för industrin som är nödvändig.

Med den nya beräkningen för bostadsområdet ser vårt investeringsprogram i sammanställning ut på följande sätt (milj. kr.)

		Beräkn. tot. investering
Energi	450	1 000
Transport o kommunikationer	980	2 335
+ Kallax	95,5	95,5
Bostäder	470	2 800
Forskning och utveckling	140	445
Industri	110	300
Kommunala invest.	90	300
	2 335,5	7 275,5

Av dessa satsningar har regeringen nu accepterat förslag uppgående till en kostnad på totalt 428 milj. kr. (bostäder 265, kommunikationer 157,7, lokaler för forskning och utveckling 5,3).

Med de tillkommande projekten uppgår den totala kostnaden för regeringens förslag till 885,25 milj. kr. Vi förordar nu att vårt förslag till investeringsprogram genomförs tillsammans med regeringens nya förslag uppgående till totalt 437,25 milj. kr., (exkl. ombyggnad av flygstationen i Kallax). Det totala investeringsprogrammet blir då (2 335,5+437,25 milj. kr.=) 2 772,75 milj. kr. Skillnaden mellan vårt förslag och regeringens uppgår därmed till (2 772,75−885,25=) 1 887,5 milj. kr.

Tillvaratagande av våra resurser

Mot regeringens för landet utomordentligt dyrbara passivitet när det gäller att utnyttja våra råvaruresurser ställer vi konkreta förslag till åtgärder på detta område.

När det gäller virkesförsörjningen har socialdemokraterna föreslagit kraftfulla åtgärder för att öka utbudet. Dessa bygger på en kombination av bestämmelser om avverkningar i skogsvårdslagen och ekonomiska styrmedel i form av ett avgifts- och stödsystem. Avgifts- och stödsystemet är utformat så att det skulle gynna den skogsägare som driver ett aktivt skogsbruk men blir en belastning för den inaktive. Tillsammans skulle avverkningsbestämmelserna i skogsvårdslagen och avgifts- och stödsystemet ge en aktiv skogspolitik som på både kort och lång sikt tryggar skogsindustrins råvarubehov.

Dessa förslag har vi senast lagt fram i våra motioner 1981/82: 2484 och 2520 med anledning av de tidigare nämnda propositionerna 1981/82: 177 och 182. Förslagen har ännu inte behandlats av riksdagen.

Ett annat område där vi fört fram en rad förslag, som skulle öka vår produktionskapacitet, är energipolitiken. Våra förslag omfattar bl. a. ökat stöd till oljeersättningsfonden, förbättrade möjligheter för kommunerna att skärpa hushållningen med energi i byggnader och lokaler, samhälleliga initiativ för en kraftfull teknikupphandling, en plan för vattenkraftens utbyggnad upp till de av riksdagen beslutade 66 TWh, en utvecklingsplan för raffinaderier och petrokemisk industri samt statliga initiativ för att skapa bolagsbildningar för bl. a. skogsbränslen och torv.

Rättvis fördelningspolitik

Den politik som socialdemokratin förespråkar kräver uppoffringar av vårt lands medborgare. Det kommer att bli nödvändigt att skapa utrymme för nya satsningar på industriell utveckling och förnyelse i enlighet med de förslag vi lägger fram. Därigenom kommer det att bli mycket begränsade möjligheter att få utrymme för nya åtaganden inom den offentliga sektorn. I detta läge skärps kraven på fördelningspolitiken. Rätt utformad kan denna medverka till att åstadkomma en allmän samling kring en politik med syfte att föra vårt land ur krisen.

Socialdemokratin har kritiserat de borgerliga regeringarnas politik för att den bl. a. leder till ökande klyftor i det svenska samhället. Viktiga delar av det sociala trygghetssystem som byggts upp under arbetarrörelsens ledning håller nu på att rivas ned – genom besluten om urholkning av värdesäkringen inom den allmänna pensioneringen m. m., införande av karensdagar i sjukförsäkringssystemet, försämring av dagersättningen inom arbetslöshetsförsäkringen och försämrade statsbidrag inom barnomsorgen. Dessa beslut har med all rätta upplevts som djupt orättvisa av stora medborgargrupper, senast manifesterat genom löntagarorganisationernas samfällda aktion inför det förestående karensdagsbeslutet.

Om vi skall skapa förutsättningar för att få en bred samling kring de uppoffringar som kommer att vara nödvändiga framdeles måste dessa beslut rivas upp. Det är alltså inte fråga om att utställa löften om nya reformer, utan om att bevara den sociala välfärd som bara för några år sedan alla partier var överens om.

I fråga om värdesäkringen inom den allmänna pensioneringen m. m. har vårt parti i motion 1081/82: 949 lagt fram följande förslag till lösning:

1. Förmånerna inom pensionssystemet (folkpensioneringen och ATP) liksom inom den allmänna försäkringen m. m. skall liksom nu regleras medelst basbeloppet.

2. Basbeloppet skall, från den 1 januari 1983, justeras med hänsyn till ändringarna i konsumentprisindex. Därmed kan den ursprungliga innebörden av t. ex. ATP-systemets värdesäkring återställas.

3. Det basbelopp som fastställs i december och som skall reglera förmånerna under hela 1983 räknas upp med ett belopp som är högre än det som följer av en tillämpning av nu gällande regler. Om storleken av detta belopp bör regeringen överlägga med företrädare för pensionärernas organisationer.

4. Beräkningsmetoden innebär därmed att basbeloppet för 1984 och därefter fastställs genom att det nya basbeloppet räknas upp med konsumentprisindex.

När det gäller sjukpenningförsäkringen har vi i motion 1981/82: 2209 motsatt oss ett återinförande av karensdagar i sjukförsäkringssystemet samt en sänkning av kompensationsnivån.

Inom arbetslöshetsförsäkringen har vårt parti i motion 1981/82: 2385 vidhållit den uppbyggnad som försäkringen fick år 1974. Det betyder att kassornas högsta dagpenning bör utgöra 280 kr. Vidare anser vi att någon övervältring av avgifterna för arbetslöshetsförsäkringen inte bör ske till de försäkrades nackdel.

Beträffande statsbidraget till barnomsorgen har vårt parti i motion 1981/82: 406 föreslagit en ändring i riksdagens beslut så att ett procentuellt statsbidrag utgår till kommunal barnomsorg (exkl. deltidsförskolor). Bidragsnivån sätts därvid till vad en tillämpning av det ännu gällande statsbi-

dragssystemet ger.

Ett genomförande av dessa förslag kommer att leda till en rättvisare politik och en jämnare fördelning av bördorna. De drabbar inte främst arbetslösa, handikappade, sjuka och äldre utan får bäras solidariskt. I vilken utsträckning det härutöver blir möjligt att göra förbättringar och reformer får bli beroende av det utrymme som kan skapas genom omprioriteringar och de ökade resurser som en omläggning av den ekonomiska politiken på sikt kan medföra.

Återställandet av den sociala tryggheten på dessa fyra områden måste i dagens samhällsekonomiska läge finansieras så att budgetunderskottet inte försämras ytterligare. Denna finansiering bör ske genom att mervärdeskatten per den 1 juli 1982 återställs från nuvarande 17,7% till den nivå, 19%, (resp. 23,46%) som gällde före den 16 november 1981.

För att skydda barnfamiljerna från den köpkraftsindragning som momshöjningen leder till föreslår vi att det allmänna barnbidraget höjs med 300 kr. om året från den 1 juli 1982. I konsekvens härmed bör studiebidraget höjas med 25 kr. i månaden.

För att uppnå en rättvis fördelning av de uppoffringar som den ekonomiska krisen gjort nödvändiga måste de mera välbeställda i högre grad än nu få vara med och bidra till saneringen av ekonomin. Vi föreslår därför att förmögenhetsskatten skärps, att kvarskatteavgiften och restavgiften höjs och att en avgift vid fyllnadsbetalningar införs. Vidare föreslår vi att en skatt på videobandspelare och annan videoutrustning införs. Kraftbolagen belastas med en särskild skatt för att dra in de övervinster som uppstått hos äldre kraftbolag.

Inom ramen för vår fördelningspolitik föreslår vi vidare att det statsfinansiellt orimligt dyra, ineffektiva och fördelningspolitiskt orättvisa skattesparandet avskaffas. Avvecklingen bör ske från årsskiftet 1982-1983. Insättningar som gjorts dessförinnan bör berättiga till förmåner enligt nu gällande regler. Skattesparande bör i enlighet med vad den socialdemokratiska partikongressen beslutade hösten 1981 ersättas med åtgärder för att stimulera hushållens sparande, som är fördelningspolitiskt rättvist och främst kommer den stora gruppen småsparare till del. Arbete på att utforma ett dylikt system pågår f. n. För att stimulera hushållens sparande har vi tidigare föreslagit att det s. k. sparavdraget vidgas kraftigt och görs om till en skattereduktion som blir lika mycket värd för alla.

Kamp mot inflationen

Socialdemokraterna har såväl i krisprogrammet som i flera motioner beskrivit den helt centrala roll som den snabba inflationen haft när det gäller att fördjupa de ekonomiska obalanserna i den svenska ekonomin och öka inkomst- och förmögenhetsklyftorna. En effektiv kamp mot inflationen får därmed också en central roll i den krispolitik som skall föra Sverige mot balans. En effektiv bekämpning av inflationen måste baseras på en lång rad

olika medel, eftersom inflationen drivs fram av en lång rad olika orsaker. I vår motion 1980/81: 1136 presenterade socialdemokraterna ett tiopunktsprogram mot inflationen. En av dessa punkter, kravet på en reformerad inkomstbeskattning, står nu inför sitt genomförande som ett resultat av den skatteuppgörelse som träffades mellan socialdemokraterna och mittenpartierna.

Ovan liksom i våra senaste ekonomisk-politiska motioner har vi framhållit att den kommande avtalsrörelsen är av central betydelse för hur den svenska ekonomin skall komma att utvecklas. Avtalsrörelsen bör få ett resultat som gör det möjligt att få ned inflationstakten och stärka den svenska industrins konkurrenskraft.

Denna uppfattning delas uppenbarligen av regeringen som i den reviderade finansplanen framhåller: "Vi måste få återhållsamma och ansvarsfulla uppgörelser på arbetsmarkanden. Utvecklingen under 1983 blir av avgörande betydelse när det gäller att varaktigt förbättra konkurrenskraften och få ner inflationstakten."

Regeringen inskränker sig dock till dessa allmänna uttalanden och uppmaningar. Inte med ett ord berörs frågan om hur den ekonomiska politiken skall utformas för att skapa bästa möjliga förutsättningar för att nå dessa önskvärda resultat i de kommande avtalsrörelserna. Tvärtom har politiken på en rad punkter utformats så att utsikterna för en lugn avtalsrörelse direkt minskar. De allmänna förutsättningarna för avtalsrörelsen är dessa.

Löntagarna kan se tillbaka på ett antal år med sjunkande reallöner och försämrade sociala förmåner. Avtalet för 1981–1982 innebar att löntagarorganisationerna accepterade sänkta reallöner. Man utgick då från att detta skulle leda till förbättrad konkurrenskraft, minskad inflation, höjd produktion och sysselsättning samt stigande investeringar. Men dessa förväntningar har inte infriats – inflationen fortsätter på en hög nivå, arbetslösheten ökar och investeringarna sjunker.

Det stannar dock inte vid att denna utveckling tillåts fortgå. Regeringen genomför dessutom en direkt konfrontationspolitik gentemot löntagarorganisationerna genom att föreslå kraftiga försämringar av löntagarnas sociala trygghet.

Vi socialdemokrater avvisar bestämt denna inriktning av politiken. Ett nödvändigt villkor för löntagarnas medverkan i stabiliseringspolitiken och alltså för att nå återhållsamma lönerörelser är att deras förtroende kan återställas för landets regering och dess vilja att föra en politik i de stora löntagargruppernas intresse.

Denna skiljelinje mellan borgerlig och socialdemokratisk politik kan åskådliggöras genom ställningstagandena i några få viktiga frågor.

Regeringens förslag om att införa karensdagar i sjukförsäkringen innebär i sig en klasslagstiftning som socialdemokratin inte kan acceptera. Därtill kommer den att i hög grad komplicera den redan svåra avtalssituationen. Detta är allmänt omvittnat, senast i det gemensamma uttalande från LO,

KTK, PTK och TCO-S som tillställts riksdagens ledamöter och där det bl. a. sägs: "Landet behöver mer än någonsin en lugn och balanserad avtalsrörelse. Det finns redan många problem och regeringens förslag om karensdagar kan endast försvåra utgångsläget ytterligare. Riksdagen tar på sig ett mycket stort ansvar om förslaget antas. Regeringens förslag innebär nämligen en direkt konfrontation med de fackliga organisationerna."

Vi socialdemokrater anser att förslaget inte bör genomföras, och vi kommer, därest det blir en socialdemokratisk regering efter höstens val, att riva upp beslutet om det trots allt skulle genomdrivas.

På samma sätt uppfattas regeringens hantering av arbetslöshetsförsäkringen som en direkt konfrontationspolitik. Samtidigt som den allmänna ekonomiska politiken ger ökad arbetslöshet som oundviklig och förutsebar följd, försämras inkomsttryggheten för dem som drabbas av arbetslöshet genom att inflationen tillåtits urholka ersättningarna.

En tredje punkt, som berörts tidigare i motionen, gäller utformningen av den ekonomiska politiken. Denna måste nu få en offensiv inriktning som syftar till att få upp investeringarna och bekämpa arbetslösheten. Detta kan ske genom att det investeringsprogram vi tidigare lagt fram omedelbart inleds. Därtill krävs en mera ambitiös arbetsmarknadspolitik.

En fjärde punkt gäller sambandet mellan vinstutvecklingen i näringslivet och lönebildningen. Även regeringen har tidigare företett vissa insikter om att en alltför snabb vinstuppgång kan leda till inflationsdrivande löneökningar. Sålunda föreslog regeringen av detta skäl i samband med devalveringen i höstas att obligatoriska avsättningar på tillfälligt vinstkonto skulle göras under 1982. Detta förslag försvann dock i kompromissen med moderata samlingspartiet om den samtidigt föreslagna sänkningen av mervärdesskatten.

Enligt vår uppfattning står det alldeles klart att snabba och ojämnt fördelade vinstökningar inom industrin drivit på pris- och kostnadsstegringen och spelade en betydande roll i de inflationsprocesser som föregick devalveringarna 1977 och 1981.

Därför måste ett viktigt led i en politik för att skapa goda förutsättningar för den kommande avtalsrörelsen vara att presentera åtgärder som kan dämpa de inflationsdrivande effekterna av starka vinstökningar som i sin tur är en följd av en återhållsam löneutveckling. Någon form av vinstdelning måste genomföras. Ett sådant system bör ha en sådan utformning att indragna vinstmedel sedan återförs till näringslivet, men i former där löntagarna har ett inflytande över hur pengarna används, så att förutsättningar kan skapas för att medlen faktiskt går till produktiva investeringar och industriell utveckling och inte för spekulation.

4. Budgetpolitiken

Den borgerliga budgetpolitiken

Knappast på något område har den borgerliga ekonomiska politiken så uppenbart visat sina svagheter som när det gäller budgetpolitiken. Omsvängningen från den goda ordning som rådde under den socialdemokratiska regeringsperioden har här varit större än på något annat område. Under den socialdemokratiska tiden var det en självklar princip att den statliga utgiftsutvecklingen skulle hållas inom ramen för den inkomstökning som kunde uppnås. Förutsättningen för att kunna genomföra reformer med utgiftskonsekvenser var att dessa kunde täckas med motsvarande inkomstförstärkningar, i första hand genom ökade skatteinkomster. Detta var inte ett uttryck för något kameralt tänkande utan skapade tvärtom goda förutsättningar för en aktiv och stabiliserande konjunkturpolitik.

Under den borgerliga regeringsperioden sedan 1976 har denna princip frångåtts. Utgifterna har ökat i snabbre takt än tidigare, medan inkomsterna har stagnerat eller t. o. m. minskat något. Utgiftsökningar har inte längre finansierats med skatteinkomster utan med ökad upplåning. Till betydande del har denna upplåning inte kunnat ske på kapitalmarknaden. I praktiken har budgetunderskotten i stället fått finansieras dels genom upplåning i utlandet, dels genom en inflationsdrivande ökning av likviditeten i den svenska ekonomin. En sådan budgetpolitik skapar stora problem för den svenska ekonomin och är på sikt ohållbar.

Vi har i flera tidigare partimotioner, senast i vår ekonomisk-politiska motion 1981/82: 2016 som framlades med anledning av regeringens budgetproposition 1982, utförligt beskrivit och kritiskt analyserat den budgetpolitik som förts sedan 1976. Vi vidhåller vår kritik men ser ingen anledning att i denna motion upprepa vad som tidigare anförts.

Beträffande den nu aktuella budgetsituationen avviker beräkningarna i kompletteringspropositionen på vissa punkter från dem som gjordes i budgetpropositionen. Budgetunderskottet för innevarande budgetår beräknas nu bli 76,2 miljarder kronor, vilket är 2 miljarder kronor lägre än vad som antogs i januari. Förändringen beror i stort sett på att inkomsterna nu bedöms bli något större.

I fråga om budgetåret 1982/83 är avvikelsen klart större. I budgetpropositionen antogs budgetunderskottet komma att bli 82,6 miljarder kronor. I kompletteringspropositionen beräknas underskottet i stället stanna vid 75,7 miljarder kronor, dvs. nära 7 miljarder kronor lägre. Det skulle innebära att budgetunderskottet stabiliserades på ungefär oförändrad nivå, mätt i löpande priser. Som framgår av regeringens reviderade budgetförslag är denna förbättring i huvudsak en konsekvens av en rad engångsvisa budgetförstärkningar. Sammantaget föreslår regeringen för nästa budgetår åtgärder av engångskaraktär som förstärker budgeten med drygt 7 miljarder kronor.

Vi har naturligtvis ingen anledning att avvisa sådana förslag bara för att de

är av engångskaraktär. Sådana åtgärder ger i någon mån bestående effekter genom att under ett visst år minska statens upplåningsbehov och därmed för kommande år minska statens ränteutgifter. Även av andra skäl kan sådana engångsåtgärder vara motiverade.

Men samtidigt finns det en risk för att budgetläget därigenom bedöms vara starkare än vad det faktiskt är. Det förefaller troligt att regeringen har underskattat utgiftsbehoven under budgetåret 1982/83 för bl. a. näringspolitiska insatser – inte minst inom AB Statsföretag – och arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Den i kompletteringspropositionen framlagda långtidsbudgeten visar att budgetunderskottet efter budgetåret 1982/83 fortsätter att öka, trots de mycket restriktiva antaganden som görs beträffande kommande utgiftsbehov. För budgetåret 1983/84 bedöms budgetunderskottet stiga till 86,6 miljarder kronor och i slutet av långtidsbudgetperioden (budgetåret 1986/87) beräknas underskottet uppgå till 95,5 miljarder kronor.

Slutsatsen måste bli att regeringen, trots att en viss dämpning förutses i fråga om ökningstakten för budgetunderskottet, alltjämt inte har lyckats bemästra de statsfinansiella problemen. Budgetunderskottet liksom underskottet i den totala offentliga sektorns finanser ligger kvar på en oacceptabelt hög nivå och tenderar att fortsätta öka. Budgetpolitiken kommer därför under en följd av år att ställas på mycket hårda prov.

Riktlinjer för budgetpolitiken

Allmänna förutsättningar

Socialdemokraterna har en positiv syn på den offentliga sektorn. Den är ett av de viktigste medlen för att förverkliga socialdemokratins idéer om solidaritet och rättvisa. En väl fungerande offentlig sektor utgör en omistlig del av det som brukar kallas för den svenska modellen. Socialdemokratins strävan är att återupprätta ett sådant samhällsbygge, där den offentliga sektorn utgör en central beståndsdel.

Främst från moderat håll och i enlighet med s. k. nykonservativa och nyliberala tankeströmningar riktas hårda och ideologiskt betingade angrepp mot den offentliga sektorn. Denna ses som en tärande del av samhällsekonmin som måste kraftigt skäras ned för att det skall vara möjligt att återupprätta ekonomisk balans. Vidare framförs krav på ökad privatisering och vidgade klyftor i det svenska samhället. Vi avvisar bestämt dessa tankegångar.

Just det förhållandet att vi socialdemokrater har en positiv syn på den offentliga sektorn gör det emellertid särskilt viktigt att vi kritiskt granskar hur dess verksamhet är organiserad, så att skattemedlen skall användas så effektivt som möjligt. Kraven på en god hushållning skärps när den offentliga sektorn tar en så stor del av de totala ekonomiska resurserna i anspråk som den gör i Sverige.

Desssa krav blir än starkare med tanke på det stora och växande finan-

sieringsproblem som vidlåder den offentliga sektorn.

En av de främsta uppgifterna för budgetpolitiken under de kommande åren måste vara att bryta den hittillsvarande utvecklingen med snabbt stigande underskott såväl i statsbudgeten som i den totala offentliga sektorn. Målet måste vara att nedbringa dessa till en väsentligt lägre nivå, sett i förhållande till omslutningen i den totala ekonomin.

Därest höstens riksdagsval resulterar i en socialdemokratisk regering kommer denna beslutsamt och utan dröjsmål att gripa sig an denna uppgift. De ödesdigra misstag som begicks under åren närmast efter det borgerliga tillträdet till regeringsmakten 1976 – avsaknad av en långsiktig ekonomisk-politisk strategi, bristande insikter i de ekonomiska problemen, slapp utgiftsprövning och administrativ inkompetens – måste nu repareras.

I detta avsnitt återges vissa riktlinjer för hur budgetpolitiken bör bedrivas under de kommande åren för att effektivisera den offentliga verksamheten och nedbringa underskotten i statsbudgeten och i den totala offentliga sektorns finanser. Det är dock viktigt att understryka att sådana åtgärder inte ensamma är tillräckliga för att inom rimlig tid väsentligt nedbringa underskotten. Även den ekonomiska politiken i övrigt måste utformas, bl. a. för att göra det lättare att lösa detta problem. Nedan nämns några sådana exempel.

Högre ekonomisk tillväxt

Mellan 1976 och 1982 (för sistnämnda år har regeringens prognos använts) beräknas den ekonomiska tillväxten (BNP-ökningen) bli i genmsnitt 0,9% per år. För övriga OECD-länder beräknas den genomsnittliga ekonomiska tillväxten under samma period uppgå till 2,4% per år. Det är samma tillväxttakt som uppnåddes i Sverige under närmaste föregående sexårsperiod, dvs. mellan 1970 och 1976. Om den ekonomiska tillväxten sedan dess hade kunnat vidmakthållas vid oförändrad nivå, dvs. 2,4% per år, skulle BNP i år ha varit ca 60 miljarder kronor större än vad som nu antas. Ca hälften av detta belopp skulle ha influtit till den offentliga sektorn som ökade skatteinkomster vid oförändrade skattesatser. Härtill kommer att en högre ekonomisk tillväxt sannolikt väsentligt skulle ha minskat behovet av kostsamma statliga insatser inom bl. a. närings- och arbetsmarknadspolitiken.

Lärdomen för framtiden måste bli att det är nödvändigt att på nytt åstadkomma en god ekonomisk tillväxt i Sverige. En stor del av de förslag som presenterats i olika socialdemokratiska partimotioner under vårriksdagen syftar till att öka den ekonomiska tillväxten genom ökade insatser för byggande, investeringar, sysselsättning osv.

Lägre inflation

En hög inflationstakt har sannolikt en negativ inverkan på budgetunderskottet. Detta gäller inte minst i nuvarande budgetläge med statsutgifter som väsentligt överstiger statsinkomsterna.

Den mer eller mindre fullständiga indexering som gäller för en stor del av

statsutgifterna gör att dessa till stor del ökar i takt med prisutvecklingen. Någon motsvarande lika stark automatik finns däremot inte i fråga om statsinkomsterna, som ju i hög grad är beroende av den ekonomiska tillväxten och konjunktursituatoinen. Härtill kommer de negativa effekter som en hög inflationstakt har på ekonomins funktionssätt och som därmed indirekt även påverkar såväl statsutgifter som statsinkomster i budgetförsvagande riktning.

Kampen mot inflationen ges en mycket central roll i det socialdemokratiska krisprogrammet och de ekonomisk-politiska motioner som socialdemokraterna lagt fram under senare år. En lång rad åtgärder syftar till att nedbringa inflationstakten. Hit hör bl. a. den skattereform som socialdemokraterna överenskommit med centern och folkpartiet och våra olika förslag som syftar till att förbättra förutsättningarna för återhållsamhet i den kommande avtalsrörelsen.

Kamp mot ekonomisk brottslighet, skattefusk och skatteflykt

Olika beräkningar som har gjorts tyder på att det årliga skattebortfallet för stat och kommun till följd av skattefusk och annan ekonomisk brottslighet uppgår till flera tiotals miljarder kronor. Summan av debiterade men icke inbetalade skatter och avgifter har sedan 1976 vuxit snabbt och beräknas nu överstiga 10 miljarder kronor.

För socialdemokraterna kommer en av de viktigaste uppgifterna under de kommande åren att vara att med kraft bekämpa alla former av skattefusk och ekonomisk brottslighet. Vi har lagt ett stort antal förslag i riksdagen i den riktningen, som tyvärr i flertalet fall har avslagits av den borgerliga riksdagsmajoriteten.

Effektivare åtgärder på detta område skulle kunna leda till icke oväsentligt ökade skatteinkomster för den offentliga sektorn. Minst lika viktigt är att sådana åtgärder vidtas av rättsviseskäl och för att upprätthålla solidaritet och samhällsanda. Om ekonomisk brottslighet och olika skatteundandragande åtgärder tillåts fortsätta att breda ut sig, undergrävs människors känsla för samhällssolidaritet och rättvisa. Detta kommer inte bara att leda till ökande skattebortfall utan även på en rad andra sätt få negativa verkningar på ekonomins funktionssätt. Vi har i en rad motioner, senast i januari 1982, föreslagit olika åtgärder mot skatteflykt samt skattefusk och ekonomisk brottslighet.

Statligt reformstopp

Socialdemokraterna har gjort fyra bestämda åtaganden på det sociala området som, i händelse av att det blir en socialdemokratisk regering i höst, förutsätts bli genomförda omedelbart.

- Vi avser att upphäva ett eventuellt riksdagsbelsut om att införa karensdagar i sjukförsäkringen.

- Vi avser att eliminera den urholkning som skett av arbetslöshetsersättningen.
- Vi avser att återställa värdesäkringen av pensionerna.
- Vi avser att återställa statsbidragsnivån till barnomsorgen.

Dessa fyra åtaganden innebär inte löften om nya reformer eller utgiftsökningar. Åtagandena innebär likväl en nivåhöjning av statsutgifterna som utan motverkande åtgärder skulle öka budgetunderskottet utöver vad som annars skulle bli fallet. Kravet på återhållsamhet måste därför bli mycket stort för sådana statsutgifter som avser statlig konsumtion eller transfereringar till andra sektorer i samhället där de i slutändan leder till privat eller offentlig konsumtion. Det finns i detta sammanhang anledning att citera ur det socialdemokratiska krisprogrammet, som i fråga om den statliga verksamheten förordar oförändrad standard, dvs. i praktiken reformstopp:

Målet om oförändrad standard bör i åtskilliga fall gå att uppfylla även vid minskade resurser genom ökad effektivitet och förbättrad hushållning. I andra fall kan målet om oförändrad standard innebära att det, exempelvis till följd av förändringar i befolkningens ålderssammansättning, blir nödvändigt att öka utgifterna. För att få utrymme för dessa utgiftsökningar bör det vara möjligt att banta verksamheter och ompröva utgiftsprogram, som vid en noggrann prioritering inte bedöms vara av betydelse för att uppfylla centrala välfärds- och fördelningsmål.

Vissa andra statsutgifter är starkt konjunkturberoende. Det gäller särskilt olika insatser för att hålla uppe sysselsättning och produktiva investeringar, främst inom industrin. Sådana utgifter bör tillåtas variera över tiden i takt med konjunktursvängningarna. I svagare konjunkturlägen är det rimligt att dessa utgifter får öka för att förhindra att arbetslösheten ökar och investeringarna sjunker. I starkare konjunkturlägen bör på motsvarande sätt dessa utgifter dras ned för att förhindra överhettning i ekonomin och med hänsyn till att sysselsättning och investeringar då gynnas av den allmänt högre aktiviteten i ekonomin. Programmet innehåller som nämnts en rad förslag till sådana insatser. I vilken omfattning och takt dessa insatser bör göras måste bedömas bl. a. med hänsyn till konjunkturutvecklingen och möjligheterna att göra besparingar på andra områden.

Socialdemokraterna har i en rad partimotioner under vårriksdagen fört fram förslag med utgiftskonsekvenser. I vissa fall innebär de att regeringens nedskärningsförslag avvisas och i andra fall att utgiftsökningar föreslås. Dessa förslag med utgiftskonsekvenser – liksom en rad budgetförstärkande förslag på såväl utgiftssidan som inkomstsidan – redovisas samlat i avsnittet om det socialdemokratiska budgetalternativet. Det är givetvis socialdemokraternas strävan att genomföra dessa förslag, låt vara att de i vissa fall kan behöva ses över med hänsyn till att det kan ha inträffat förändringar i samhällsekonomin eller i andra avseenden sedan förslagen lades fram. Vi kan dock inte binda oss för att förslagen skall genomföras redan i den första budget som en socialdemokratisk regering lägger fram. Härvid måste även samhällsekonomiska och statsfinansiella hänsyn vägas in i bedömningen.

De ekonomiska relationerna mellan staten och kommunsektorn

Regeringen föreslog i årets budgetproposition en årlig indragning till staten av kommunernas och landstingens skatteinkomster med 3000 milj. kr. fr. o. m. 1983. Efter många turer enades regeringen och moderaterna senare om en något större indragning – med ca 3500 milj. kr. – av kommunernas och landstingens skatteinkomster. Åtgärden begränsades till att enbart avse 1983.

Socialdemokraterna framförde ett annat förslag om en tillfällig indragning av skatteinkomstökningar i samma storleksordning från kommunsektorn.

Det är nödvändigt att en nytillträdd regering genast efter höstens val upptar överläggningar med kommun- och landstingsförbunden om de ekonomiska relationerna mellan staten och kommunsektorn.

Grunden för dessa överläggningar bör vara vår i olika sammanhang framförda uppfattning att den kommunala konsumtionen framdeles bör få öka med 2% om året, vilket är den dubbla ökningstakten jämfört med regeringens mål. Med en tvåprocentig expansion finns det utrymme för en fortsatt utbyggnad av äldreomsorgen och barnomsorgen.

Vi vidhåller också vårt i januari i en partimotion framförda krav på att en parlamentariskt sammansatt utredning bör tillsättas för att se över det nuvarande skatteutjämningssystemet.

Utgångspunkter för budgetpolitiken

Den socialdemokratiska budgetpolitiken bör syfta till att ta ett fast grepp om den totala budgeten. Budgetens inkomstsida bör granskas lika noga som dess utgiftssida. Vi socialdemokrater är inte, som de borgerliga partierna, dogmatiskt bundna till att enbart kontrollera utgiftsutvecklingen. Utan att på något sätt eftersätta utgiftsgranskningen är det nödvändigt att i en rad avseenden förstärka kontrollen över inkomstutvecklingen. Den juridiska och formella kontrollen över inkomstsidan behöver kompletteras med en granskning som i högre grad tar hänsyn till samhällsekonomiska och statsfinansiella aspekter. I detta syfte bör redovisningen av statsinkomsterna byggas ut, bl. a. för att bättre belysa de inkomstbortfall som förorsakas av olika typer av avdrag, skattereduktioner, underuttag vid den preliminära beskattningen, skattebefrielse och underlåtenhet att betala debiterade skatter och avgifter.

I vissa situationer, t. ex. när det gäller att stimulera någon viss typ av verksamhet, finns det ibland möjlighet att välja mellan statsbidrag och avdrag vid beskattningen. I det senare fallet är redovisningen av budgeteffekterna ofta mycket bristfällig och ibland helt obefintlig. Ett belysande exempel är det stora skattebortfall som förorsakas av det s. k. skattesparandet. Detta växer f. n. i en snabb och okontrollerad takt. Redan gjorda insättningar på skattesparkonton innebär stora statsfinansiella åtganden som sträcker sig åtskilliga år fram i tiden. En motsvarande slapphet vid kontrollen av statsutgifter är, dessbättre, närmast otänkbar.

Bl. a. med hänsyn till denna "utbytbarhet" i vissa fall mellan statsutgifter och avdrag vid beskattningen (s. k. skatteutgifter) finns det starka skäl till en ökad samordning vid kontrollen av statsutgifter och statsinkomster. Härigenom erhålls en bättre överblick, och det blir möjligt att noggrant prioritera mellan olika typer av åtgärder som kan beröra såväl budgetens utgiftssida som dess inkomstsida.

Ett annat inslag i en socialdemokratisk budgetpolitik för att öka möjligheterna till överblick och underlätta meningsfulla prioriteringar är att budgetförslaget för ett visst år bör utarbetas vid ett och samma tillfälle. Under senare år har budgetprocessen tenderat att spridas ut över en längre period. För att underlätta budgetarbetet för alla parter och möjliggöra att det bedöms mot en samhällsekonomisk bakgrund, bör budgetarbetet inom regeringskansliet i allt väsentligt äga rum under hösten och därvid resultera i en samlad bedömning med noggranna prioriteringar mellan olika åtgärder med budgetmässiga konsekvenser.

I den socialdemokratiska partimotionen 1980/81: 1136 angavs som en punkt i det omfattande antiinflationsprogram som där presenterades att det är nödvändigt att återupprätta normer och disciplin i den ekonomiska politiken. Detta är nödvändigt även med tanke på budgetpolitiken. En viktig orsak till den snabba försämringen av statsfinanserna under den borgerliga regeringsperioden är uppluckringen av olika ekonomisk-politiska normer och bristen på en långsiktig strategi. Under senare år har de borgerliga regeringarna försökt sätta upp vissa mål för budgetutvecklingen. I flertalet fall har man dock inte lyckats nå de uppsatta målen. En viktig förklaring till detta är att målen delvis har varit olämpligt formulerade.

Om man skall utfärda normer för den ekonomiska politiken bör de uppfylla vissa grundläggande villkor. Det finns därvid anledning att återge ett citat ur ovan nämnda motion:

> Normer i den ekonomiska politiken bör vara enkla och robusta. Deras viktigaste funktion är av psykologisk och praktisk-politisk natur. Det är av grundläggande betydelse att normerna omfattas av så många människor som möjligt. Det är därför nödvändigt att normerna är begripliga och framstår som meningsfulla och realistiska, dvs. möjliga att iaktta. – – – Om normerna överträds skall det stå klart för alla att statsmakterna kommer att vidta korrigerande åtgärder.

Ytterligare en omständighet som bör få ökad vikt i framtiden gäller att studera de fördelningsmässiga effekterna av olika ekonomisk-politiska åtgärder. Det är angeläget att ambitionsgraden för sådana studier höjs. Detta är särskilt betydelsefullt mot bakgrund av de kärva perspektiv som avtecknar sig såväl i fråga om budgetpolitiken som när det gäller den ekonomiska politiken i stort för de närmaste åren.

Mot bakgrund av de ovan angivna allmänt formulerade utgångspunkterna för den kommnde budgetpolitiken finns det anledning att något mera preciserat ange vilka riktlinjer som bör gälla för budgetpolitiken under främst budgetåren 1982/83 och 1983/84.

Riktlinjer för budgetpolitiken de närmaste åren

1. *Myndigheternas anslagsframställningar bör styras av särskilda anvisningar.* Kravet på återhållsamhet med statsutgifterna, behovet av att kunna prioritera mellan olika verksamheter och strävan att effektivisera och rationalisera myndigheternas arbete förutsätter att det även i framtiden utfärdas särskilda anvisningar för myndigheternas anslagsframställningar. Kortsiktigt – med tanke på anslagsframställningarna för budgetåret 1983/84 – är det av praktiska skäl ofrånkomligt att myndigheterna utgår från de anvisningar som nu gäller.

2. *Översynsarbetet bör byggas ut.* De resurser som finns i bl. a. statskontoret och riksrevisionsverket bör i ökad utsträckning användas för olika typer av översynsprojekt inom statsförvaltningen. Det kan också finnas skäl att se över och komplettera de förordningar m. m. som har fastställts under senare år och som på olika sätt syftar till att förenkla, decentralisera, rationalisera och effektivisera myndigheternas arbete och att begränsa regleringar som onödigtvis driver upp kostnaderna i myndigheter, kommuner, företag och organisationer.

3. *Prisuppräkning o. d. av olika anslag bör ske mycket restriktivt.* Begränsningar i fråga om prisuppräkningen kan, som komplement till andra åtgärder, påverka inflationsförväntningarna i dämpande riktning. Detta synsätt har i viss mån präglat den kommande reformen av inkomstskatten, där den automatiska indexregleringen ersätts med en på förhand fastställd, tämligen måttlig årlig uppräkning av skatteskalorna. I samma syfte bör framställningar om överskridanden behandlas mycket restriktivt.

4. *Indexeringar och andra typer av automatik bör brytas eller mildras.* Indexeringar kan på flera sätt ha en negativ inverkan på ekonomin. De kan verka inflationsdrivande, om de genom att mildra inflationens skadeverkningar försvagar motståndet mot en fortsatt inflation. En rad stabiliseringspolitiska åtgärder får sämre verkningsgrad, eftersom vissa sektorer i ekonomin genom indexeringarna undantas från att påverkas av dessa åtgärder. Anpassningsbördan tenderar då att bli desto hårdare för övriga icke indexskyddade sektorer. Genom att bryta upp eller mildra indexeringar och annan automatik skapas bättre förutsättningar för en reell prövning av statsutgifterna, och möjligheterna till meningsfulla prioriteringar ökar.

Det bör även noga övervägas i vilka fall statliga utgiftsprogram kan göras tidsbegränsade.

Den omprövning av olika indexregleringar som här förordas får inte tas till intäkt för att låta inflationen successivt urholka det sociala välfärdssystemet. De sociala förmånernas realvärde måste avgöras utifrån deras fördelningspolitiska syften och de utfästelser som gjorts från samhällets sida. Vi vidhåller således att värdesäkringen av pensionerna skall återställas.

5. *Det statliga kommittéväsendet bör ses över.* Det är angeläget att kommittéerna på ett tillfredsställande sätt kostnadsberäknar sina förslag och även visar hur dessa kan finansieras inom ramen för kommitténs verksamhetsom-

råde. Det är vidare angeläget att begränsa tillväxten av det statliga kommittéväsendet. Detta bör kunna ske dels genom en hårdare tidsbegränsning av kommittéernas verksamhet, dels genom att lägga ned vissa kommittéer, vilkas verksamhet inte bedöms som oundgänglig.

6. *Kontrollen av budgetens inkomstsida bör förbättras.* Detta bör ske genom en rad åtgärder. En första förutsättning härför är att redovisningen av olika inkomster resp. inkomstbortfall förbättras avsevärt. Alla förslag som medför konsekvenser för budgetens inkomstsida bör innehålla noggranna kostnadsberäkningar. Vidare bör övervägas tänkbara åtgärder för att dämpa eller förhindra en okontrollerad ansvällning av avdrag och skattereduktioner som försvagar budgeten.

7. *Taxorna för statliga verksamheter bör ses över.* Taxor bör i vissa fall kunna användas i ökad utsträckning för att främja god hushållning och förstärka statsinkomsterna. En förutsättning är dock att taxepolitiken utformas på ett sätt som är förenligt med grundläggande fördelningspolitiska mål.

8. *Statens betalningsrutiner bör effektiviseras.* Staten gör årligen stora ränteförluster till följd av gällande betalningsrutiner främst i fråga om skatteuppbörden men även när det gäller olika typer av utbetalningar.

För flertalet skattekällor sker uppbörden med betydande eftersläpning, och i många fall innebär dessutom preliminärskatten ett underuttag i förhållande till den slutliga skatten. Detta leder till att staten genomgående har mycket stora skattefordringar – det rör sig om mångmiljardbelopp. Eftersom dessa skattekrediter är räntefria – eller i vissa fall beläggs med en ränta som klart understiger den marknadsmässiga nivån – gör staten stora årliga ränteförluster. Dessa står inte i rimlig proportion till det arbete som de skattskyldiga i vissa fall utför i samband med skatteuppbörden.

Vissa förbättringar har skett under det senaste året, delvis efter socialdemokratiska initiativ. Vi föreslår i en särskild motion ytterligare några sådana åtgärder. Likväl återstår det mycket att göra. Det gäller helt enkelt att på ett rimligt sätt bevaka statens intressen vid utformningen av de statliga betalningsrutinerna. Flera andra skäl talar också för en effektivisering i detta avseende. De nuvarande betalningsrutinerna innebär i vissa fall att verksamheter subventioneras på ett sätt som varken är samhällsekonomiskt motiverat eller önskvärt av andra skäl. I en del fall uppkommer uppenbara fördelningspolitiska orättvisor. Detta gäller exempelvis den i praktiken gynnsammare behandlingen av B-skattare jämfört med A-skattare. Härtill kommer att även kreditpolitiska och statsskuldspolitiska överväganden kan motivera en annorlunda utformning av betalningsrutinerna.

Med hänsyn till den under senare år kraftiga förskjutningen av det finansiella sparandet från den offentliga till den privata sektorn är det nödvändigt att vidta motåtgärder, som minskar den offentliga sektorns sparandeunderskott. Åtgärder av det här aktuella slaget är fördelaktiga jämfört med traditionella skattehöjningar, eftersom deras huvudsakliga effekt på ekonomin är finansiell och inte real.

Mot denna bakgrund är det motiverat att göra en samlad och snabb översyn av de statliga betalningsrutinerna i syfte bl. a. att minimera statens ränteförluster.

9. *Bygg ut kontrollen av s. k. utombudgetära utgifter.* I årets långtidsbudget redovisas fem typer av utombudgetära utgifter. Det gäller s. k. skatteutgifter, statliga lån och kreditgarantier, statlig reglering och normgivning, statligt företagande samt offentliga fonder utanför statsbudgeten. Det rör sig om sammantaget mycket omfattande verksamheter som inte direkt redovisas på statsbudgeten men som ändå har en långtgående betydelse för samhällsekonomin och som det är möjligt att påverka med beslut fattade av statsmakterna. Liksom fallet är för statsbudgetens inkomstsida bör som ett första steg redovisningen av verksamheten på dessa områden liksom av effekterna av politiska beslut byggas ut väsentligt. Syftet bör vidare vara att öka möjligheterna för statsmakterna att styra utvecklingen av de utombudgetära utgifterna.

Riktlinjer för skattepolitiken

Den socialdemokratiska skattepolitiken har beskrivits i en rad olika dokument under senare år. Det finns i detta avsnitt anledning att kort beröra förhållandet mellan skattepolitiken och kraven på att förstärka den offentliga sektorns finanser. Även denna aspekt har belysts närmare dels i krisprogrammet, dels ivår ekonomisk-politiska motion 1980/81:2190, som lades fram för ett år sedan.

I dessa dokument förs ett resonemang om den avtagande effektiviteten för olika skattehöjningar på grund av den nivå som skattetrycket har nått. En skattehöjning påverkar basen för andra skatter i minskande riktning. Detta innebär att den initiala skattehöjningen till en del motverkas av att andra skatteinkomster minskar. Till detta kommer att vissa skattehöjningar genom att driva upp prisnivån även kan medföra ökade statsutgifter.

En annan aspekt som begränsar möjligheterna till skattehöjningar är att dessa verkar dämpande på den ekonomiska aktiviteten, vilket kan leda såväl till minskade skatteinkomster som till mer eller mindre ofrånkomliga beslut om ökade statsutgifter för bl. a. arbetsmarknadspolitiska insatser.

Det finns således anledning att upprepa den slutsats som drogs i de båda ovan nämnda dokumenten: "Det kommer därför inte att vara möjligt att sanera statsfinanserna genom att uteslutande eller ens huvudsakligen förlita sig till skattepolitiken." Detta utesluter inte att en aktiv skattepolitik bör föras, där ett av syftena är att stärka den offentliga sektorns inkomster. Några av de skatteförslag som vi har lagt fram under vårriksdagen har också haft ett sådant syfte.

Men slutsatsen är likväl klar. För att begränsa underskotten i såväl statsbudgeten som i den totala offentliga sektorns finanser måste skattepolitiska åtgärder kompletteras med en rad andra åtgärder. Härvid är det ofrånkomligt att genomföra en hård granskning av alla offentliga utgifter med syfte att väsentligt nedbringa ökningstakten för dessa.

Det socialdemokratiska budgetalternativet

Socialdemokraterna presenterade i januari ett samlat alternativ till regeringens budgetförslag. Enligt vårt förslag skulle budgetunderskottet för budgetåret 1982/83 bli drygt 1,3 miljarder kronor lägre än enligt regeringens förslag. Härtill kom att vårt förslag till likviditetsindragning från kommunsektorn skulle minska statens upplåningsbehov med ytterligare drygt 1,7 miljarder kronor under budgetåret 1982/83.

Sedan dess har både regeringen och socialdemokraterna lagt ett antal nya förslag med budgetmässiga konsekvenser. Även av andra skäl har förändringar inträffat sedan januari, t. ex. som följd av nya beräkningar av förslagens budgetmässiga konsekvenser eller av ställningstaganden i riksdagen som avviker från de ursprungligen lagda förslagen.

Nedan återges översiktligt de budgetmässiga konsekvenserna av socialdemokraternas ställningstaganden i riksdagen eller, i de fall sådana ännu inte hunnit göras, av förslag framlagda i socialdemokratiska parti- och utskottsgruppsmotioner. De belopp som återges uttrycker skillnaden mellan socialdemokraternas och regeringspartiernas ställningstaganden. Uppgifterna avser de budgetmässiga konsekvenserna under budgetåret 1982/83.

Socialdemokraterna har bl. a. lagt fram följande förslag till utgiftsökningar på statsbudgeten:

Åtagandena i fråga om pensioner kostar netto 200 milj. kr. (härtill kommer en utgiftsökning med 245 milj. kr. på AP-fonden). Vårt ställningstagande rörande sjukförsäkringen kostar 825 milj. kr.

Den del av utgiftsökningen för arbetslöshetsersättningen som faller på statsbudgeten uppgår till 530 milj. kr. Vårt förslag rörande statsbidragen till barnomsorgen medför inga utgiftskonsekvenser för budgetåret 1982/83 (för helår beräknas utgiftsökningen till 350 milj. kr.). Detta är de fyra åtaganden som socialdemokraterna utfäst sig att omedelbart genomföra i händelse av att det blir en socialdemokratisk regering i höst.

Vårt investeringsprogram beräknas i förhållande till regeringens förslag medföra merutgifter om 1 887 milj. kr. De insatser vi föreslår för AMS kostar 2 140 milj. kr., vartill kommer en merutgift för tidigare lagda förslag som uppskattas till 176 milj. kr.

Bland övriga förslag med mera omfattande utgiftskonsekvenser kan nämnas höjda barnbidrag m. m. 516 milj. kr., bostadspolitiska åtgärder 505 milj. kr., regionalpolitiken 326 milj. kr., åtgärder inom näringspolitiken och särskilda insatser för småföretagen 183 milj. kr., åtgärder för ungdom 111 milj. kr., studiemedel 99 milj. kr., åtgärder för barn 84 milj. kr. och presstöd 76 milj. kr. Övriga förslag till ökade statsutgifter summerar till 330 milj. kr. Totalt innebär våra förslag ökade statsutgifter med 7 988 milj. kr.

Våra förslag till utgiftsbesparingar hänför sig till stor del till samma områden som nämnts ovan. Våra ställningstaganden har således i flera fall inneburit att vi förordat vissa utgiftsökningar men i gengäld gått emot andra utgiftsökningar som föreslagits av regeringen. De beloppsmässigt största bespa-

ringarna avser bostadspolitik 350 milj. kr., arbetsmarknadspolitik 150 milj. kr. och försvaret 110 milj. kr. Totalt har vi föreslagit besparingar utöver regeringens förslag med 721 milj. kr.

På inkomstsidan förordar vi att momsen skall återställas till den nivå som rådde fram till den 15 november 1981, vilket enligt nuvarande beräkningar väntas inbringa 3 400 milj. kr. Höjningen bör äga rum den 1 juli 1982. I övrigt föreslår vi skärpt skatt på större förmögenheter 100 milj. kr., skatt på videoutrustning 150 milj. kr., höjda avgifter på försenad skatteuppbörd 250 milj. kr., skatt på kraftbolagens vinster 500 milj. kr., miljöavgifter 275 milj. kr., en hyreshusavgift 650 milj. kr. och höjd skogsvårdsavgift 290 milj. kr. Vi räknar också med ett visst inkomstbortfall till följd av att de höjda arbetsgivaravgifter som vi föreslår (se nedan) förutsätts bli avräknade i avtalsförhandlingarna. Inkomstbortfallet uppskattas till 920 milj. kr. Totalt beräknas statsinkomsterna till följd av ovan nämnda förslag öka med 4 695 milj. kr.

Härtill föreslår vi i en särskild motion två åtgärder som engångsvis innebär betydande inkomstförstärkningar för statsbudgeten. Genom förbättrad uppbörd av arbetsgivaravgifterna tillförs statsbudgeten en engångsinkomst om ca 2 000 milj. kr., varav hälften faller under budgetåret 1982/83. Genom förbättrad uppbörd av B-skatt tillförs statsbudgeten en engångsinkomst om ca 5 000 milj. kr., varav 1 700 milj. kr. faller under budgetåret 1982/83.

Några av våra förslag får konsekvenser för den del av socialförsäkringssektorn som ligger utanför statsbudgeten. Hit hör våra förslag på pensionsområdet som leder till ökade utgifter för AP-fonden med 245 milj. kr., förslaget att förbättra delpensionen 50 milj. kr. och ökade utgifter över arbetslöshetsfonden 670 milj. kr. I gengäld föreslår vi höjd delpensionsavgift 225 milj. kr. och höjd arbetsgivaravgift till arbetslöshetsersättningen 1 500 milj. kr.

Totalt kan våra förslag beräknas förbättra den totala statsbudgetens finanser (häri inräknas även den del av socialförsäkringssektorn som redovisas utanför den egentliga statsbudgeten) med ca 1 000 milj. kr. för budgetåret 1982/83. Härvid har även beaktats att statsskuldräntorna minskar något. Av denna förbättring faller ungefär 200 milj. kr. på den egentliga statsbudgeten och ca 800 milj. kr. på socialförsäkringssektorn.

Huvuddelen av de ovan nämnda engångsförstärkningarna av statsinkomsterna (ca 4.3 miljarder kronor) faller emellertid först på budgetåret 1983/84. Budgetunderskottet kan som följd härav beräknas bli knappt 2.5 miljarder kronor lägre än enligt regeringens alternativ. Sett på längre sikt bortfaller dessa engångsinkomster. I gengäld bortfaller även betydande utgifter som också är av engångskaraktär. Hit hör stora delar av de insatser som nu föreslås inom arbetsmarknadspolitiken resp. inom ramen för vårt investeringsprogram. Långsiktigt kan vårt budgetalternativ beräknas leda till ett underskott som är drygt 300 milj. kr. mindre än regeringens.

5. Hemställan

Med hänvisning till vad som anförts hemställs

1. att riksdagen godkänner de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som förordats i motionen,
2. att riksdagen godkänner de allmänna riktlinjer för budgetregleringen som förordats i motionen,
3. att riksdagen godkänner de riktlinjer för inriktning och dimensionering av verksamheten med beredskapsarbeten under budgetåret 1982/83 som förordats i motionen,
4. att riksdagen beslutar höja tilläggsbidraget för kommunala investeringsarbeten enligt riktlinjer som förordats i motionen,
5. att riksdagen beslutar avsätta 250000000 kr. för särskilda sysselsättningsinsatser i Norrbotten,
6. att riksdagen till Sysselsättningsskapande åtgärder för budgetåret 1982/83 anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 2 140 000 000 kr. förhöjt reservationsanslag,
7. att riksdagen godkänner de riktlinjer för arbetsmarknadsutbildningens dimensionering under budgetåret 1982/83 som förordats i motionen,
8. att riksdagen godkänner den omdisponering av anvisade medel som förordats i motionen i syfte att stärka planeringskapaciteten inom arbetsmarknadsutbildningen,
9. att riksdagen beslutar höja bidraget vid bristyrkesutbildning till 35 kr. per timme enligt riktlinjer som angivits i motionen,
10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om svenska för invandrare vid bristyrkesutbildning,
11. att riksdagen beslutar höja bidraget vid utbildning av permitterings- och uppsägningshotad personal till 35 kr. per timme i 960 timmar,
12. att riksdagen godkänner den finansieringsordning rörande arbetsmarknadsutbildningen under budgetåret 1982/83 som förordats i motionen,
13. att riksdagen avslår regeringens förslag rörande vissa särskilda åtgärder i Norrbottens län,
14. att riksdagen godkänner de riktlinjer för verksamheten med beredskapsarbeten i Norrbotten som förordats i motionen,
15. att riksdagen godkänner de riktlinjer för ungdomsplatser som angetts i motionen,
16. att riksdagen till *Bidrag till anordnandet av ungdomsplatser* (utbildningsdepartementet) för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 161 000 000 kr.,
17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nybyggnad av flygterminal i Luleå.

Stockholm den 13 april 1982

OLOF PALME (s)
CURT BOSTRÖM (s)
INGVAR CARLSSON (s)
HANS GUSTAFSSON (s)
LILLY HANSSON (s)
LENA HJELM-WALLÉN (s)
PAUL JANSSON (s)
GÖRAN KARLSSON (s)
OLLE WESTBERG (s)
i Hofors

MAJ-LIS LANDBERG (s)
ESSEN LINDAHL (s)
LISA MATTSON (s)
THAGE PETERSON (s)
ANNA-GRETA SKANTZ (s)
INGVAR SVANBERG (s)
LARS ULANDER (s)
VALTER KRISTENSON (s)